קידושין

עין יעקב

geulaquiz.com

פרק א

א **קידושין פרק א** - מִשְׁנָה. הָאִשָּׁה נִקְנֵית בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים וְכוּ׳. גְּמָרָא. מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי, ׳שָׁלֹשׁ׳? לִיתְנֵי ׳שְׁלֹשָׁה׳! מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנֵי, ׳דֶּרֶךְ׳, ׳וְדֶרֶךְ׳, לְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא, דִּכְתִיב: (שמות י״ח:כ׳) ״וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ״, וְאֶלָּא הָא דְּתָנֵי: ״בִּשְׁבָעָה דְּרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב״, לִיתְנֵי, ׳שֶׁבַע׳! מִשּׁוּם דְּקָבָעֵי לְמִתְנֵי, ׳דֶּרֶךְ׳, וְאַשְׁכְּחָן דֶּרֶךְ דְּאִיקְרֵי לְשׁוֹן זָכָר, דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:ז׳) ״בְּדֶרֶךְ אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ״. אִי הָכִי קָשׁוּ קְרָאֵי אַהֲדָדֵי? וְקָשְׁיָן נַמִּי מַתְנִיתִין אַהֲדָדֵי? קְרָא אַהֲדָדֵי לָא קָשְׁיָן, הָכָא דְּבַתּוֹרָה קָאֵי, וְתוֹרָה אִיקְרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה, דִּכְתִיב: (תהילים י״ט:ח׳) ״תּוֹרַת ה׳ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ״, כְּתַב לָהּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, הָתָם דְּבִמְלֹאכָה קָאֵי, דְּדַרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לַעֲשׂוֹת מִלְאָכָה, וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לַעֲשׂוֹת מִלְאָכָה, כָּתַב לָהּ בִּלְשׁוֹן זָכָר. מַתְנִיתִין אַהֲדָדֵי לָא קָשְׁיָן וְכוּ׳.

ב א תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: (דברים כ״ב:י״ג) ״כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה״, וְלֹא כָּתִיב: ״כִּי תִּלָּקַח אִשָּׁה לְאִישׁ״. מִפְּנֵי שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר עַל אִשָּׁה, וְאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְחַזֵּר עַל אִישׁ, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵדָה, מִי חוֹזֵר עַל מִי? בַּעַל אֲבֵדָה מְחַזֵּר עַל אֲבֵדָתוֹ.

ג אִיבָּעְיָא לְהוּ: ׳מְיֻאֶרֶת לִי׳ מַהוּ? ׳מְיֻאֶרֶת לִי׳ מַהוּ? ׳צַלְעָתִי׳ מַהוּ? ׳עֶזְרָתִי׳ מַהוּ? ׳נְגָדְתִי׳ מַהוּ? ׳עֲצוּרָתִי׳ מַהוּ? ׳סְגוּרָתִי׳ מַהוּ? ׳תַּחְתַּי׳ מַהוּ? ׳תְּפוּשָׂתִי׳ מַהוּ? ׳לְקוּחָתִי׳ מַהוּ? פְּשׁוֹט מִיהָא חָדָא, דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר: ׳לְקוּחָתִי׳, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ב:י״ג) ״כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה״. אִיבָּעְיָא לְהוּ: ׳חֲרוּפָתִי׳ מַהוּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר: ׳חֲרוּפָתִי׳, מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁכֵּן בִּיהוּדָה קוֹרִין לַאֲרוּסָה ׳חֲרוּפָה׳, וִיהוּדָה הַוְיָא רוּבָּא דְּעָלְמָא? הָכִי קָאָמַר: ׳חֲרוּפָתִי׳ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״ט:כ׳) ״וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ״ וְכוּ׳.

ד רַב מַנְגִּיד עַל דְּמְקַדֵּשׁ בְּשׁוּקָא, וְעַל דְּמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה, וְעַל דְּמְקַדֵּשׁ בְּלָא שִׁדּוּכִי, וְעַל דְּמְבַטֵּל גִּיטָא, וְעַל דְּמָסַר מוֹדָעָא אַגִּיטָא, וְעַל דְּמְצַעֵר שְׁלוּחֵי דְּרַבָּנָן, וְעַל דְּחָלָא שַׁמְתָּא עִילּוּיֵהּ תְּלָתִין יוֹמִין, וְעַל חָתָנָא דְּדַיֵּיר בְּבֵי חֲמוֹהָ. דְּדַיֵּיר אִין, חָלִיף לָא? וְהָא הַהוּא חָתָנָא דְּחָלִיף אַבָּבָא דְּבֵי חֲמוּהָ, וְנַגְּדִיהּ רַב שֵׁשֶׁת. הַהוּא, מֵידָם חֲזוּת דַּיְקָא חָמָתֵיהּ מִינֵּיהּ. נְהַרְדְּעֵי אָמְרֵי: בְּכוּלְּהוּ לָא מַנְּגִיד רַב, אֶלָּא עַל דְּמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה בְּלָא שִׁדּוּכִי, וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: אֲפִלּוּ בְּשִׁדּוּכֵי נַמִּי, מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא.

ה ב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב גִּיטִּין וְקִדּוּשִׁין, לֹא יֵהֵא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶן. אָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְקָשִׁים לָעוֹלָם יוֹתֵר מִדּוֹר הַמַּבּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ב׳) ״אָלֹה וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ, וְדָמִים בְּדָמִים נָגָעוּ״. מַאי מַשְׁמַע? מִדְּמִתְרַגֵּם רַב יוֹסֵף: מוֹלְדִין בְּנִין מִנְּשֵׁי חַבְרֵיהוֹן, חוֹבִין עַל חוֹבִין מוֹסִיפִין, וּכְתִיב: (שם) ״עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ, בְּחַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וְגַם דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵפוּ״. וְאִלּוּ בְּדוֹר הַמַּבּוּל, לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל דָּגִים שֶׁבַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ז׳:כ״ב) ״מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ״, וְלֹא דָּגִים שֶׁבַּיָּם, וְאִלּוּ הָכָא, אֲפִלּוּ דָּגִים שֶׁבַּיָּם. וְאֵימָא: עַד דְּעָבִיד לְכוּלְּהוּ? לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ג:י׳) ״כִּי מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ״. וְאֵימָא, ׳אָלָה׳ לְחוּד וְהַנָּךְ לְחוּדַיְהוּ? מִי כְּתִיב: ׳וּפָרְצוּ׳? ׳פָּרָצוּ׳ כְּתִיב!

ו תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית; אָדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ה:י״ד) ״בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל״ וְגוֹ׳, וְסָמִיךְ לֵיהּ: ״וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ, אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ״, דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיַּד לְיַד. לֹא הִרְגִּישׁ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת שְׁדוֹתָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ״, לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב״ וְגוֹ׳. וּמַאי שְׁנָא הָתָם דְּאָמַר: ׳לֹא הִרְגִּישׁ׳, וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּאָמַר: ׳לֹא בָּא לְיָדוֹ׳? כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, [הֻתְּרָה לוֹ. ׳הֻתְּרָה לוֹ׳, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא], נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר. לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״א:ז׳) ״וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה״. וְאַף עַל גַּב דְּבִתּוֹ לָא כְּתִיב בְּהַאי עִנְיָנָא, הָא קָא מַשְׁמַע לָן, נַזְבִּין אִינַשׁ בִּרְתֵּיהּ וְלָא נוֹזִיף בִּרְתֵּיהּ. מַאי טַעְמָא? בִּרְתֵּיהּ, מִגְרָעָא וְנָפְקָא, וְהָא, מוֹסִיפָא וְאָזְלָא. לָא בָּאתָ לְיָדוֹ עַד שֶׁלָּוֶה בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ה:ל״ה) ״וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ״, וְסָמִיךְ לֵיהּ: ״אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ״ וְגוֹ׳. לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ״. לֹא ׳לָךְ׳ אֶלָּא לְגֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ׳לְגֵר׳, וְלֹא לְגֵר־צֶדֶק, אֶלָּא לְגֵר־תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״גֵּר וְתוֹשָׁב״. ״מִשְׁפַּחַת גֵּר״, זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳לְעֵקֶר׳, זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדָה זָרָה עַצְמָהּ].

ז תַּנְיָא: (ויקרא כ״ה:כ״ה) ״וְגָאַל אֶת מִמְכַּר אָחִיו״, רְשׁוּת. אַתָּה אוֹמֵר: רְשׁוּת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוֹבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל״, וְכִי יֵשׁ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים? אֶלָּא זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לִפְדּוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: ״וְגָאַל אֶת מִמְכַּר אָחִיו״, חוֹבָה! אַתָּה אוֹמֵר: חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״וּבָכָל וְגוֹ׳, גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ״, הַכָּתוּב קִבְּעוֹ חוֹבָה.

ח תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים כ״א:י״א) ״וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה״, בִּשְׁעַת שִׁבְיָה. ״אֵשֶׁת״, וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת־אִישׁ. ״יְפַת־תֹּאַר״, לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, מוּטָב שֶׁיֹּאכְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשַׂר תְּמוּתוֹת שְׁחוּטוֹת, וְאַל יֹאכְלוּ בְּשַׂר תְּמוּתוֹת נְבֵלוֹת. ״וְחָשַׁקְתָּ״, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נָאָה. ״בָּהּ״, וְלֹא בָּהּ וּבַחֲבֶרְתָּהּ. ״וְלָקַחְתָּ״, לְקוּחִין יֵשׁ לָךְ בָּהּ. ״לְךָ לְאִשָּׁה״, שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת לוֹ וְאַחַת לְאָבִיו, אַחַת לוֹ וְאַחַת לְבְנוֹ. ״וַהֲבֵאתָהּ״, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה.

ט ג תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים טו) ״כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ״, עִמָּךְ בְּמַאֲכָל, עִמָּךְ בְּמִשְׁתֶּה, שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נְקִיָּה וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבָּר. אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ. אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי, כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. (שמות כא) ״וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ״ וְגוֹ׳. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה דּוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה כְּמִין חֹמֶר: מַה נִּשְׁתַּנְּתָה אׇזֶן מִכָּל הָאֲבָרִים שֶׁבַּגּוּף? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אׇזֶן שֶׁשָּׁמְעָה קוֹלִי עַל הַר־סִינַי [בְּשָׁעָה שֶׁאָמַרְתִּי]: (ויקרא כה) ״כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים״ וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע (בה). (שמות כא) (״וְהִגִּישׁוֹ אֶל הַדֶּלֶת וְגוֹ׳״) רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּמִין חֹמֶר: מַה נִּשְׁתַּנּוּ דֶּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהָיוּ עֵדִי בְּמִצְרַיִם, בְּשָׁעָה שֶׁפָּסַחְתִּי עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְאָמַרְתִּי: ״כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים״, וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהוֹצֵאתִים מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע בִּפְנֵיהֶם!

י תָּנוּ רַבָּנָן: הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ, עֶבֶד יוֹצֵא בְּהֶן לְחֵרוּת. כְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת. אָמַר רַב שֵׁמֶן לְרַב אַשִׁי: לְמֵימְרָא דְּקָלָא לָאו כְּלוּם הוּא? וְהָתְנִי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית, וְתָקַע בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ, מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. וְאָמַר רַב יוֹסֵף: אַמְרֵי בֵּי רַב: סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר, וְשָׁבְרוּ כֵּלִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת, מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֵזֶק. אָמַר לוֹ: שַׁאנִי אָדָם, דְּכִירָן דְּבַר־דַּעַת הוּא, אִיהוּ מַבְעִית נַפְשֵׁיהּ, כִּדְתַנְיָא: הַמַּבְעִית אֶת חֲבֵרוֹ, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, כֵּיצַד? תָּקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, פָּטוּר. אַחֲזָהוּ וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, חַיָּב.

יא סָבֵי דְּנַזוּנְיָא לָא אַתּוּ לְפָרְקֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר לֵיהּ לְרַב הַמְנוּנָא: זִיל צַנְעִינְהוּ. אָזַל, אָמַר לְהוּ: מַאי טַעְמָא לָא אַתּוּ רַבָּנָן לְפִירְקָא? אָמְרוּ לֵיהּ: אַמַּאי נֵיתָא? דְּבָעְיָנָן מִינֵּיהּ מִלְּתָא וְלָא פָּשִׁיט לָן. אָמַר לְהוּ: מִי בָּעִיתוּ מִינָּאי מִידִּי וְלָא פַּשְׁטִינָא לְכוּ? בָּעוּ מִינֵּיהּ: עֶבֶד שֶׁסִּרְסוֹ רַבּוֹ בַּבֵּיצִים מַהוּ? כְּמוּם שֶׁבְּגָלוּי דָּמֵי, אוֹ לָא? לָא הֲוָה בְּיָדֵיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ: מַה שְׁמָךְ? אָמַר לְהוּ: ׳הַמְנוּנָא׳. אָמְרוּ לֵיהּ: לָאו ׳הַמְנוּנָא׳ אֶלָּא ׳קַרְנוּנָא׳. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, אָמַר לֵיהּ: מַתְנִיתָא בָּעוּ מִינָּךְ, דִּתְנַן: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע רָאשֵׁי אֲבָרִים שֶׁבָּאָדָם, כֻּלָּן אֵין מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, וְאֵלּוּ הֵם: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי דַּדִּים שֶׁבָּאִשָּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף שֶׁבְּאִישׁ. וְתָנֵי עֲלָהּ: בְּכֻלָּם, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶם לְחֵרוּת. רַבִּי אוֹמֵר: אַף הַסִּרוּס. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַף הַלָּשׁוֹן.

יב תָּנוּ רַבָּנָן: הוּא לִלְמֹד וּבְנוֹ לִלְמֹד, הוּא קוֹדֶם לִבְנוֹ! רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם בְּנוֹ זָרִיז (וממולא) [וּמְמֻלָּח], וְתַלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ, בְּנוֹ קוֹדְמוֹ! כִּי הָא דְּרַב יַעֲקֹב בְּרֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, שַׁדְּרֵיהּ דְּאַבּוּיֵי, כִּי אָתָא, חַזְיֵיהּ דְּלָא הֲוָה מְחַדְּדִין שְׁמַעְתֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: אֲנָא עַדִיפְנָא מִינָּךְ, תִּיב אַתּ וְאֵיזִיל אֲנָא. שָׁמַע אַבַּיֵּי דְּקָא הֲוָה אָתֵי, הֲוָה הָהוּא מַזִּיק בֵּי רַבָּנָן דְּאַבַּיֵּי, דְּכִי הֲווֹ עַיְלִין תְּרֵין אֲפִלּוּ בֵּימָמָא הֲווֹ מִתְזָקִי. אָמַר לְהוּ: לָא לֵיתִיב לֵיהּ אִינִישׁ אוֹשְׁפִּיזָא, אֲנָא. אֶפְשָׁר דְּמִיתְרַחִישׁ נִיסָּא. עַל, בַּת בְּהַהוּא בֵּי־רַבָּנָן, אֵידְמֵי לֵיהּ כְּתַנְיָא דְּשֶׁבַע רֵישָׁוָתָא, כָּל כְּרִיעָה דְּכָרַע, נָתַר חַד רֵישָׁא. אָמַר לְהוּ לְמָחָר: אִי לָא אִיתְרַחִישׁ נִיסָּא, סַכַּנְתִּין.

יג ה [תָּנוּ רַבָּנָן: לִלְמֹד תּוֹרָה, וְלִשָּׂא אִשָּׁה, יִלְמֹד תּוֹרָה וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא אִשָּׁה, יִשָּׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמֹד תּוֹרָה]. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה, נוֹשֵׂא אָדָם אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ לוֹמֵד תּוֹרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רַחֲמִים בְּצַוָּארוֹ וְיַעֲסֹק בַּתּוֹרָה? וְלָא פְּלִיגִי, הָא, לָן, וְהָא, לְהוּ.

יד ו מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא בִּדְרַב הַמְנוּנָא, דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא. אָמַר לוֹ: כְּשֶׁיָּבוֹא לְיָדְךָ, הֲבִיאֵהוּ לְיָדַי. כִּי אָתָא, חַזְיֵיהּ דְּלָא פָּרִיס סוּדְרָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא לָא פָּרִיסַת סוּדְרָא? אָמַר לֵיהּ: דְּלָא נָסִיבְנָא, וְהַדְרִינְהוּ לְאַפֵּיהּ מִינֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: חָזֵי, דְּלָא חָזֵית לְהוּ לְאַפָּאי עַד דְּנָסְבַת. רַב הוּנָא לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר: בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, כָּל יָמָיו בַּעֲבֵרָה. ׳בַּעֲבֵרָה׳, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: כָּל יָמָיו בְּהִרְהוּרֵי עֲבֵרָה. אָמַר רָבָא, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצַפֶּה לָאָדָם, מָתַי יִשָּׂא אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ עֶשְׂרִים וְלֹא נָשָׂא, אוֹמֵר: תִּפַּח עַצְמוֹתָיו. (של אותו האיש.) אָמַר רַב חִסְדָּא: הַאי דַּעֲדִיפְנָא מֵחַבְרַאי, דְּנָסִיבְנָא בְּשִׁיתְסַר, וְאִי הֲוָה נָסִיבְנָא בְּאַרְבֵּיסַר, הֲוָה אָמִינָא לַשָּׂטָן: ׳גִּירָא בְּעֵינָיךְ׳. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נָתָן בַּר אַמִּי: אַדְּיָדָךְ עַל צַוָּארֵיהּ דִּבְרִיךְ, מִשִּׁיתְסַר וְעַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם. וְאַמְרֵי לָהּ: מִתַּמְנֵי־סְרֵי עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. כְּתַנָּאֵי: (משלי כ״ב:ו׳) ״חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ״, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר: מִשִּׁיתְסַר וְעַד עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, וְחַד אָמַר: מִתַּמְנֵי־סְרֵי וְעַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע.

טו ז עַד הֵיכָן חַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּגוֹן זְבוּלוּן בֶּן דָּן, שֶׁלִּמְּדוֹ אֲבִי אָבִיו מִקְרָא וּמִשְׁנָה וּגְמָרָא, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת. מֵיתִיבִי: לִמְּדוֹ מִקְרָא, אֵין מְלַמְּדוֹ מִשְׁנָה. וְאָמַר רָבָא: ׳מִקְרָא׳, זוֹ תּוֹרָה. כְּזְבוּלוּן בֶּן דָּן, וְלֹא כְּזְבוּלוּן בֶּן דָּן. כְּזְבוּלוּן בֶּן דָּן, שֶׁלִּמְּדוֹ אֲבִי אָבִיו. וְלֹא כְּזְבוּלוּן

בֵּן דָּן, דְּאִלּוּ הָתָם: מִקְרָא, מִשְׁנָה וּגְמָרָא, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת. וְאִלּוּ הָכָא: מִקְרָא לְבַד. וַאֲבִי אָבִיו מִי מִיחַיֵּב? וְהָתַנְיָא: ״וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם״ (דברים י״א:י״ט), וְלֹא בְּנֵי בְּנֵיכֶם, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: (שם ד) ״וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ״? לוֹמַר לְךָ: שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ לִמְּדוֹ לוֹ וְלִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: ״וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם״, אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵיכֶם, בְּנֵי בְּנֵיכֶם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ״, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּנֵיכֶם״? בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם]. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן בְּנוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִבְּלָהּ מֵהַר־סִינָי, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד׳:ט׳-י׳) ״וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ״, וְסָמִיךְ לֵיהּ: ״יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב״. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּשָׁדֵי רִיסְנָא אַרֵישֵׁיהּ וְקָא מַמְטֵי לֵיהּ לִינוּקָא לְבֵי כְּנִישְׁתָּא. אָמַר לֵיהּ: מַאי כּוּלֵי הַאי? אָמַר לֵיהּ: מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב: ״וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ״, וְסָמִיךְ לֵיהּ: ״יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב״. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּשָׁדֵי רִיסְנָא אַרֵישֵׁיהּ וְקָא מַמְטֵי לֵיהּ לִינוּקָא לְבֵי כְּנִישְׁתָּא. אָמַר לֵיהּ: מַאי כּוּלֵי הַאי? אָמַר לֵיהּ: מַאי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב: ״וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ״, אַל תִּקְרֵי ׳וְשִׁנַּנְתָּם׳, אֶלָּא ׳וְשִׁלַּשְׁתָּם׳; שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא, שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה, שְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד. מִי יוֹדֵעַ כַּמָּה חַיֵּי? לָא צְרִיכָא, לְיוֹמֵי. לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ רִאשׁוֹנִים, ׳סוֹפְרִים׳, שֶׁהָיוּ סוֹפְרִים כָּל אוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: (ויקרא יא) ׳וְאֵו׳ דְּ׳גָּחוֹן׳, חֲצֶיָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה. (שם י) ׳דְּרֹשׁ דָּרַשׁ׳, חֲצָיָן שֶׁל תֵּבוֹת. (שם יג) ׳וְהִתְגַּלָּח׳, [חֲצָיָן] שֶׁל פְּסוּקִים. (תהילים פ׳:י״ד) ״יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר״, ׳עַיִן׳ דְּ׳יַעַר׳, חֲצָיָן שֶׁל תְּהִלִּים (באותיות). (שם עח) ״וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן״, חֲצָיָן דִּפְסוּקִים. [בָּעֵי רַב יוֹסֵף: ׳וְאוֹ׳ דְּ׳גָּחוֹן׳, מֵהַאי גִּיסָא אוֹ מֵהַאי גִּיסָא? אָמַר לֵיהּ: נִיתֵּי סֵפֶר תּוֹרָה וְאֵימְנִינְהוּ, מִי לָא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֵבִיאוּ סֵפֶר תּוֹרָה וּמְנָאוּם. אָמַר לוֹ: אִינְהוּ בְּקִיאֵי בַּחֲסֵרוֹת וְיִתֵּרוֹת, אֲנָן לָא בְּקִיאִינָן. בָּעֵי רַב יוֹסֵף: ׳וְהִתְגַּלָּח׳, מֵהַאי גִּיסָא אוֹ מֵהַאי גִּיסָא? אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: פְּסוּקֵי מִיהָא לֵיתוּ לִימְנוּיֵהּ! בְּפְסוּקֵי נַמִּי לָא בְּקִיאִינָן, דְּכִי אָתָא רַב אַחָא בַּר אֲדָא אָמַר: בְּמַעֲרָבָא פַּסְקֵי לֵיהּ לְהַאי קְרָא לְתִלְתָּא פְּסוּקֵי: (שמות י״ט:ט׳) ״לַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה: הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן״].

טז ח תָּנוּ רַבָּנָן: (ח׳) [חֲמִשָּׁה] אֲלָפִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה פְּסוּקִים הַוְיָן [פְּסוּקִין] סֵפֶר תּוֹרָה, יָתֵר עָלָיו סֵפֶר תְּהִלִּים, שְׁמוֹנָה. חָסֵר מִמֶּנּוּ דִּבְרֵי הַיָּמִים, שְׁמוֹנָה. תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים ו) ׳וְשִׁנַּנְתָּם׳, שֶׁיִּהְיוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה מְחֻדָּדִים בְּפִיךָ, שֶׁאִם יִשְׁאַל לְךָ אָדָם דָּבָר, אַל תְּגַמְגֵּם וְתֹאמַר [לוֹ], אֶלָּא אֱמֹר לוֹ מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ז׳:ג׳) ״אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ״ וְגוֹ׳. וְאוֹמֵר: (שם) ״קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ, כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ״. וְאוֹמֵר: (תהילים קכ״ז:ד׳) ״כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר, כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים״*). וְאוֹמֵר: (שם מה) ״חֲצֵיךְ שְׁנוּנִים״ וְגוֹ׳. וְאוֹמֵר: (תהילים קכ״ז:ה׳) ״אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם, [לֹא יֵבֹשׁוּ, כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר״]. מַאי, ״אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר״? אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: אֲפִלּוּ הָאָב וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ, שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּשַׁעַר אֶחָד, נַעֲשִׂים אוֹיְבִים זֶה אֶת זֶה, וְאֵינָם זָזִים מִשָּׁם עַד שֶׁנַּעֲשִׂים אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״א:י״ד) ״אֶת וָהֵב בְּסוּפָה״, אַל תִּקְרֵי ׳בְּסוּפָה׳, אֶלָּא ׳בְּסוֹפָה׳.

יז ט תָּנוּ רַבָּנָן: ״וְשַׁמְתֶּם״, (דברים יא) סַם־תָּם. נִמְשְׁלָה תּוֹרָה כְּסַם חַיִּים; מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת בְּנוֹ מַכָּה גְּדוֹלָה, וְהִנִּיחַ לוֹ רִטְיָה עַל מַכָּתוֹ, וְאָמַר לוֹ: בְּנִי, כָּל זְמַן שֶׁהָרִטְיָה זוֹ עַל מַכָּתְךָ, אֱכֹל מַה שֶּׁהֲנָאתְךָ, וּשְׁתֵּה מַה שֶּׁהֲנָאתְךָ, וּרְחֹץ בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן, וְאֵין אַתָּה מִתְיָרֵא. וְאִם אַתָּה מַעֲבִירָהּ, הֲרֵי הִיא מַעֲלָה נוֹמִי. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: בָּנַי, בָּרָאתִי יֵצֶר־הָרָע, וּבָרָאתִי לוֹ תּוֹרָה תַּבְלִין, וְאִם אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, אֵין אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ד׳:ז׳) ״הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת״, וְאִם אֵין אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ״, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ״. וְאִם אַתָּה רוֹצֶה, אַתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ״.

יח י תָּנוּ רַבָּנָן: קָשֶׁה יֵצֶר־הָרָע, שֶׁאָפִלּוּ יוֹצְרוֹ קָרָאוֹ ׳רַע׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ח׳:כ״א) ״כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו״. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְחַדֵּשׁ עָלָיו בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ו) ״רַק רַע כָּל הַיּוֹם״. אָמַר (ריש לקיש) [רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵוִי]: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ל״ז:ל״ב) ״צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ״, וְאִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״ה׳ לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ״. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּנִי, אִם פָּגַע בְּךָ מְגֻנָּל זֶה, מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אִם אֶבֶן הוּא, נִמּוֹחַ! וְאִם בַּרְזֶל הוּא, מִתְפּוֹצֵץ! שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ג:כ״ט) ״הֲלֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ, נְאֻם ה׳, וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע״. [אִם אֶבֶן הוּא, נִמּוֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ה:א׳) ״הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם״. וְאוֹמֵר: (איוב י״ד:י״ט) ״אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם״].

יט [פִּסְקָא. לְהַשִּׁיאוֹ אִשָּׁה, מְנָלָן? דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ט:ו׳) ״קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת, וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים״. בִּשְׁלָמָא בְּנוֹ, בְּיָדוֹ, אֶלָּא בִּתּוֹ, בְּיָדוֹ הִיא? הָכִי קָאָמַר לְהוּ: נִתֵּן לָהּ מִידִי וְלַבָּשֶׁיהָ וּנְכַסֶיהָ, כִּי הֵיכִי דְּקָפְצוּ עָלָהּ אִינָשֵׁי].

כ יא [פִּסְקָא. הָאָב חַיָּב בִּבְנוֹ וְכוּ׳], וּלְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, מְנָא לָן? אָמַר חִזְקִיָּה: דְּאָמַר קְרָא: (קהלת ט׳:ט׳) ״רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ״, אִם אִשָּׁה מַמָּשׁ [הִיא], כְּשֵׁם שֶׁחַיָּב לְהַשִּׂיאוֹ [אִשָּׁה], כָּךְ חַיָּב לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת. אִי תּוֹרָה הִיא, כְּשֵׁם שֶׁחַיָּב לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, כָּךְ חַיָּב לְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף לְהַשִּׂיטוֹ

בַּנָּהָר, מַאי טַעְמָא? חַיּוּתֵיהּ הִיא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת, [מְלַמְּדוֹ לִסְטוּת. ׳לִסְטוּת׳, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא] כְּאִלּוּ מְלַמְּדוֹ לִסְטוּת. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּאַגְמְרֵיהּ (נמי) עִיסְקָא.

כא יב תָּנוּ רַבָּנָן: נֶאֱמַר: (שמות כ׳:י״ב) ״כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ״, וְנֶאֱמַר: (משלי ג׳:ט׳) ״כַּבֵּד אֶת ה׳ מֵהוֹנֶךָ״, הִשְׁוָה הַכָּתוּב כִּבּוּד אָב וָאֵם לְכִבּוּד הַמָּקוֹם. נֶאֱמַר: (ויקרא י״ט:ג׳) ״אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ״, וְנֶאֱמַר: (דברים ו׳:י״ג) ״אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא״, הִשְׁוָה הַכָּתוּב מוֹרָאַת אָב וָאֵם לְמוֹרָאַת הַמָּקוֹם. נֶאֱמַר: (שמות כ״א:י״ז) ״וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת״, וְנֶאֱמַר: (ויקרא כ״ד:ט״ו) ״אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ״, הִשְׁוָה הַכָּתוּב בִּרְכַּת אָב וָאֵם לְבִרְכַּת הַמָּקוֹם. אֲבָל בְּהַכָּאָה, וַדַּאי אִי־אֶפְשָׁר, וְכֵן בַּדִּין, שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן שֻׁתָּפִין בּוֹ.

כב יג תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה שֻׁתָּפִין הֵן בָּאָדָם: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָבִיו, וְאִמּוֹ. בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְכַבֵּד אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ דָּרְתִּי בֵּינֵיהֶם וְכִבְּדוּנִי. תַּנָּיָא, רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים, לְפִיכָךְ הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּבּוּד אָב לְכִבּוּד אֵם. וְגָלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁהַבֵּן מִתְיָרֵא מֵאָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּלַמְּדוֹ תּוֹרָה, לְפִיכָךְ הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרָא הָאֵם לְמוֹרָא הָאָב. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: בִּזְמַן שֶׁאָדָם מְצַעֵר אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָפָה עָשִׂיתִי שֶׁלֹּא דָּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, שֶׁאִלְמָלֵי דָּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, צִעֲרוּנִי.

כג יד אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ו:א׳) ״כֹּה אָמַר ה׳: הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי״. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ו) ״מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ״. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לָא מַסְגֵי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּגִלּוּי הָרֹאשׁ. אָמַר: שְׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשִׁי.

כד שָׁאַל בֶּן אַלְמָנָה אַחַת אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אַבָּא אוֹמֵר: ׳הַשְׁקֵנִי מַיִם׳, וְאִמָּא אוֹמֶרֶת: ׳הַשְׁקֵנִי מַיִם׳, אֵיזֶה מֵהֶם קוֹדֵם? אָמַר לוֹ: הַנַּח כְּבוֹד אִמְּךָ וַעֲשֵׂה כְּבוֹד אָבִיךָ, שֶׁאַתָּה וְאִמְּךָ חַיָּבִים בְּכִבּוּד אָבִיךָ. בָּא לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ כָּךְ. אָמַר לוֹ: רַבִּי, נִתְגָּרְשָׁה מַהוּ? אָמַר לוֹ: מִבֵּין רֵיסֵי עֵינֶיךָ נִקַּר, שֶׁבֶּן אַלְמָנָה אַתָּה, הַטֵּל לָהֶן מַיִם בְּסֵפֶל, וְקַעְקֵעַ לָהֶם כְּתַרְנְגוֹלִין.

כה טו דָּרַשׁ עוּלָא רָבָא אַפִּיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים קל״ח:ד׳) ״יוֹדוּךָ ה׳ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ, כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ״, ׳מַאֲמַר פִּיךָ׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳אִמְרֵי פִיךָ׳, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (שמות כ׳:ג׳) ׳אָנֹכִי׳, ׳לֹא יִהְיֶה לְךָ׳, אָמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם: לִכְבוֹד עַצְמוֹ הוּא דּוֹרֵשׁ. כֵּיוָן שֶׁאָמַר: (שם) ״אִמְרֵי פִיךָ״, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (שמות כ׳:ג׳) ׳אָנֹכִי׳, ׳לֹא יִהְיֶה לְךָ׳, אָמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם: לִכְבוֹד עַצְמוֹ הוּא דּוֹרֵשׁ. כֵּיוָן שֶׁאָמַר: (שם) ״כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ״, חָזְרוּ וְהוֹדוּ לַמַּאֲמָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. רָבָא אָמַר: מֵהָכָא: (תהילים קי״ט:ק״ס) ״רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת״, רֹאשׁ דְּבָרְךָ וְלֹא סוֹף דְּבָרְךָ? אֶלָּא מִסּוֹף דְּבָרְךָ נִקַּר, שֶׁ״רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת״.

כו טז בָּעוּ מִינֵיהּ מֵרַב עוּלָּא: עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וָאֵם? אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ מֶה עָשָׂה נָכְרִי אֶחָד (לאביו) בְּאַשְׁקְלוֹן, וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ. אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת בִּקְּשׁוּ חֲכָמִים פְּרַגְמַטְיָא בְּשֵׁשִׁים רִבּוֹא שָׂכָר, וְהָיָה מַפְתְּחַ מֻנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו וְלֹא צִעֲרוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֶלִיעֶזֶר: עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וָאֵם? אָמַר לָהֶם: צְאוּ וּרְאוּ מֶה עָשָׂה נָכְרִי אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן לְאָבִיו, וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ, (אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת) בִּקְּשׁוּ מְמֶנּוּ חֲכָמִים אֲבָנִים לְאֵפוֹד בְּשֵׁשִׁים רִבּוֹא שָׂכָר, וְרַב כַּהֲנָא מַתְנִי: בִּשְׁמוֹנִים רִבּוֹא, וְהָיָה מַפְתְּחַ מֻנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו, וְלֹא צִעֲרוֹ. לְשָׁנָה הָאֲחֶרֶת נָתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרוֹ, שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ פָּרָה אֲדֻמָּה בְּעֶדְרוֹ. נִכְנְסוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ. אָמַר לָהֶם: יוֹדֵעַ אֲנִי בָּכֶם, שֶׁאִם מְבַקֵּשׁ אֲנִי מִכֶּם כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם, אַתֶּם נוֹתְנִים לִי, אֶלָּא אֵין אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, אֶלָּא אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהִפְסַדְתִּי בִּשְׁבִיל כִּבּוּד אַבָּא. (וכששמעו חכמים בדבר אמרו:) [וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא]: וּמַה מִּי שֶׁאִינוֹ מְצֻוֶּה, כָּךְ! מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה, מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה. אָמַר רַב יוֹסֵף: מֵרֵישׁ הֲוָה אֲמִינָא: מַאן דְּהֲוָה אָמַר לִי, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: ״סוּמָא פָּטוּר מִן הַמְּצוֹוֹת״, עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן. (אמינא אנא) [דְּהָא], לָא מִפְקִידְנָא, וְהָא עֲבִידְנָא. הַשְׁתָּא דְּשָׁמַעְנָא לְהָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: גָּדוֹל מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה, יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה, [אַדַּרַבָּה] ! מַאן דְּאָמַר לִי, דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן.

כז יז כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: פַּעַם אַחַת הָיָה לָבוּשׁ סִירְקוֹן שֶׁל זָהָב, וְהָיָה יוֹשֵׁב בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי, וּבָאתָה אִמּוֹ וּקְרָעַתּוּ מִמֶּנּוּ וְטָפְחָה לוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְיָרְקָה לוֹ בְּפָנָיו, וְלֹא הִכְלִימָהּ. (וְנָפַל קוֹרַדְקְסִין שֶׁלָּהּ, וְהוֹשִׁיט לָהּ, שֶׁלֹּא תִּצְטַעֵר.) תָּנֵי אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: יֵשׁ מַאֲכִיל לְאָבִיו פַּסְיוֹנִי וְטוֹרְדוֹ מִן הָעוֹלָם. וְיֵשׁ מַטְחִינוֹ בְּרֵחַיִם וּמְבִיאוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כְּגוֹן אֲבִימִי בְּרִי, קַיֵּם מִצְוַת כִּבּוּד. חֲמִשָּׁה בְּנֵי סַמְכֵי הֲווּ לֵיהּ לַאֲבִימִי בְּחַיֵּי אָבִיו, וְכִי הֲוָה אַתְּיָא רַבִּי אַבָּהוּ, קָרֵי אַבָּבָא, רָהֵיט וְאָזַל וּפָתַח לֵיהּ, וְאָמַר: ׳אֵין אִין׳, עַד דְּמָטָא הָתָם. יוֹמָא חַד אָמַר לֵיהּ: אַשְׁקְיֵין מַיָּא, אַדַּאֲיָתֵי לֵיהּ, נִמְנַם, גָּחִין קָאֵי לֵיהּ עַד דְּאֵיתְעַר. אִיסְתַּיְּעָא מִלְּתֵיהּ וְדָרִישׁ אֲבִימִי: (תהילים ע״ט:א׳) ״מִזְמוֹר לְאָסָף, אֱלֹהִים, בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ״. אָמַר לוֹ רַב יַעֲקֹב בַּר אֲבוּהּ לְאַבַּיֵּי: כְּגוֹן אֲנָא, דְּעַד דַּאֲתֵינָא מִבֵּי רַב. אַבָּא מַדְלִי לִי כַּסָּא, וְאִמָּא מַזְנָא לִי, הֵיכִי אִיעְבֵיד? אָמַר לֵיהּ: מֵאִמָּךְ קַבֵּיל, וּמֵאָבִיךְ לָא תְּקַבֵּל, דְּכֵיוָן דְּ׳בַּר־תּוֹרָה׳ הוּא, חָלְשָׁה

דַּעְתֵּיהּ. רַבִּי טַרְפוֹן הֲוָה לֵיהּ הַהִיא אִמָּא, דְּכָל אִימַּת דַּהֲוָת בַּעְיָא לְמִיסַּק לְפוּרְיָא, גָּחִין וְסָלִיק [לָהּ], וְכָל אִימַּת דַּהֲוָת נָחִית, נָחֲתַת עִלּוּיֵהּ], אָתָא וְקָא מִשְׁתַּבַּח בֵּי מִדְרָשָׁא. אֲמָרִי לֵיהּ: עֲדַיִן לֹא הִגַּעְתָּ לַחֲצִי כִּבּוּד. כְּלוּם זָרְקָה אַרְנָקִי בְּפָנֶיךָ לַיָּם, וְלֹא הִכְלַמְתָּהּ? רַב יוֹסֵף, כִּי הֲוָה שָׁמַע קָל כַּרְעָא דְּאִמֵּיהּ, אָמַר: אֵיקוּם מִקַּמֵּי שְׁכִינָה דְּאַתְיָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא חָמָאן. רַבִּי יוֹחָנָן, עִבְּרַתְּהוּ אִמּוֹ, מֵת אָבִיו. יְלָדַתּוּ, מֵתָה אִמּוֹ. וְכֵן אַבַּיֵי. [אִינִי, וְהָאָמַר אַבַּיֵי: ״אָמְרָה לִי אֵם״? הַהִיא, מַרְבִּינְיְתֵּיהּ הֲוָאי].

כח רַב אַסִי, הֲוָה לֵיהּ הַהִיא אִימָּא זְקֵנָה, אָמְרָה לֵיהּ: בָּעִינָא תַּכְשִׁיטִין! עָבַד לָהּ. בָּעִינָא גַּבְרָא! נִיעַיֵּין לָךְ. בָּעִינָא גַּבְרָא דְּשַׁפִּיר כְּוָותָךְ! שַׁבְקָהּ וְאָזַל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. שָׁמַע דְּקָאֲזָלָה אַבַּתְרֵיהּ, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: מַהוּ לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לָאָרֶץ? אָמַר לוֹ: אָסוּר, לִקְרַאת אִמָּא מַהוּ? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ. (ארתח) [אַתְּרַח] פּוּרְתָּא. הָדַר אָתָא, אָמַר לֵיהּ: אַסִי, נִתְרַצֵּיתָ לָצֵאת, הַמָּקוֹם יַחֲזִירְךָ לְשָׁלוֹם. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לֵיהּ: חַסְ־וְשָׁלוֹם, דִּלְמָא מִירְתַּח רָתַח. אָמַר לֵיהּ: מַאי אָמַר לָךְ? אָמַר לֵיהּ: ״הַמָּקוֹם יַחֲזִירְךָ לְשָׁלוֹם״. אָמַר לֵיהּ: וְאִי אִיתָא דְּרָתַח, לָא הֲוָה מְבָרֵךְ לָךְ. אַדְּהָכִי וְהָכִי שָׁמְעֵי לַאֲרוֹנָא דְּקָאַתֵּי, אָמַר: אִי יַדְעִי, לָא נַפְקִי.

כט תָּנוּ רַבָּנָן: מְכַבְּדוֹ בְּחַיָּיו וּמְכַבְּדוֹ בְּמוֹתוֹ. בְּחַיָּיו כֵּיצַד? הַנִּשְׁמָע בְּדִבְרֵי אָבִיו לְמָקוֹם, לֹא יֹאמַר: ׳שַׁלְּחוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי׳, ׳מַהֲרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי׳, ׳פַּטְרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי׳. אֶלָּא כָּלְהוּ בִּשְׁבִיל אַבָּא. בְּמוֹתוֹ כֵּיצַד? הָיָה אוֹמֵר דָּבָר שְׁמוּעָה מִפִּיו, לֹא יֹאמַר: ׳כָּךְ אָמַר אַבָּא׳, אֶלָּא: ׳כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרִי הֲרֵינִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ׳. וְהָנֵי מִילֵּי, תּוֹךְ שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכָּאן וְאֵילָךְ אוֹמֵר: ׳זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא׳. [תָּנוּ רַבָּנָן: חָכָם, מְשַׁנֶּה שֵׁם אָבִיו וְשֵׁם רַבּוֹ. תַּרְגְּמָן, אֵינוֹ מְשַׁנֶּה, לֹא שֵׁם אָבִיו וְלֹא שֵׁם רַבּוֹ. אֲבוּהָ דְּמַאן? אִילֵּימָא אֲבוּהָ דִּמְתַרְגְּמָן, אַטּוּ תַּרְגְּמָן לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא? אֶלָּא אָמַר רָבָא: שֵׁם אָבִיו שֶׁל חָכָם וְשֵׁם רַבּוֹ שֶׁל חָכָם. כִּי הָא דְּמַר בַּר רַב אַשִׁי, כִּי הֲוָה דָּרִישׁ בְּפִירְקָא, אֵיהוּ אָמַר: ׳אַבָּא מָרִי׳, וְאַמּוֹרֵיהּ אָמַר: ׳הָכִי אָמַר רַב אַשִׁי׳].

ל יח תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ ׳מוֹרָא׳? וְאֵיזֶהוּ ׳כִּבּוּד׳? ׳מוֹרָא׳, לֹא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו וְלֹא מַכְרִיעוֹ. ׳כִּבּוּד׳, מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה וּמַלְבִּישׁ (ומנעיל) [וּמְכַסֶּה], מַכְנִיס וּמוֹצִיא. אֵיבָעְיָא לְהוּ: מִשֶּׁל מִי? רַב יְהוּדָה אָמַר: מִשֶּׁל בֵּן. רַב נָתָן (אמר רב) [בַּר] אוֹשַׁעְיָא [אָמַר]: מִשֶּׁל אָב. [אוּרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב יִרְמְיָה, וְאַמְרֵי לָהּ לְבְרֵיהּ דְּרַב יִרְמְיָה, כְּמַאן דְּאָמַר: מִשֶּׁל אָב. מֵיתִיבִי: נֶאֱמַר: (שמות כ׳:י״ב) ״כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ״, וְנֶאֱמַר: (משלי ג׳:ט׳) ״כַּבֵּד אֶת ה׳ מֵהוֹנֶךָ״. מַה לְּהַלָּן בְּחֶסְרוֹן כִּיס, אַף כָּאן בְּחֶסְרוֹן כִּיס. וְאִי אָמַרְתָּ: מִשֶּׁל אָב, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינֵּיהּ? לְבִטּוּל מְלָאכָה. תָּא שְׁמַע: שְׁנֵי אַחִים, שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, הָאָב וּבְנוֹ, הָרַב וְתַלְמִידוֹ, פּוֹדִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמַאֲכִילִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר עָנִי. וְאִי אָמַרְתָּ: מִשֶּׁל בֵּן, נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ מִשֶּׁל עֲנִיִּים. לָא צְרִיכָא, לְהַעֲדָפָה. אִי הָכִי, הֵינוּ דְּקָתָנֵי עֲלָהּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: תָּבוֹא מְאֵרָה לְמִי שֶׁמַּאֲכִיל אֶת אָבִיו מַעֲשֵׂר עָנִי. וְאִי לְהַעֲדָפָה, מַאי נַפְקָא מִינֵּיהּ? אֲפִלּוּ הָכִי, זִילָא בֵּיהּ מִלְּתָא. תָּא שְׁמַע: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עַד הֵיכָן כִּבּוּד אָב וְאֵם? אָמַר לָהֶם: כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל אַרְנָקִי (של דינרים ויטילנו) וְיִזְרְקֶנּוּ לַיָּם בְּפָנָיו, וְאֵינוֹ מַכְלִימוֹ. וְאִי אָמַרְתָּ, מִשֶּׁל אָב, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינֵּיהּ? בְּרָאוּי לִיוֹרְשׁוֹ. וְכִי הָא דְּרַבָּה בַּר] רַב הוּנָא, קָרַע שִׁירָאֵי בְּאַנְפֵּי רַבָּה בְּרֵיהּ, אָמַר: אֵיזִיל אִיחֲזִי אִי רָתַח אִי לָא רָתַח. וְדִלְמָא מִשּׁוּם הָכִי לָא רָתַח? דְּעָבַד לֵיהּ בְּשָׁעַת רִיתְחֵיהּ.

לא אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר שִׁילָא, אָמַר רַב מַתְנָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: הָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל. הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: אֲפִלּוּ הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות י״ג:כ״א) ״וַה׳ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם״. אָמַר רָבָא: הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עָלְמָא דִּילֵיהּ הוּא וְתוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא, מָחִיל לִיהּ לִיקָרֵיהּ! הָכָא, תּוֹרָה, דִּילֵיהּ הִיא? הָדַר אָמַר רָבָא: אֵין, תּוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא! דִּכְתִיב: (תהילים א׳:ב׳) ״וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה״. [אֵינִי? וְהָא רָבָא מַשְׁקֵי בֵּי הִלּוּלָא דִּבְרֵיהּ, וְדַל לֵיהּ כַּסָּא לְרַב פָּפָּא וּלְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְקָמוּ מִקַּמֵּיהּ. לְרַב מָרִי וּלְרַב פְּנָחָס בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, וְלָא קָמוּ מִקַּמֵּיהּ, אִיקַּפַּד, וְאָמַר: הַנֵּי רַבָּנַן רַבָּנַן, וְהַנֵּי רַבָּנַן לָאו רַבָּנַן. וְתוּ, רַב פָּפָּא הֲוָה מַשְׁקֵי בֵּי הִלּוּלָא דְּאַבָּא מַר בְּרֵיהּ, וְדַל לֵיהּ כַּסָּא לְרַבִּי יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְלָא קָם מִקַּמֵּיהּ, וְאִיקַּפַּד. אֲפִלּוּ הָכִי, הִדּוּר מִיעֲבַד לֵיהּ בְּעוּ].

לב יט מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק שֶׁהָיוּ מְסֻבִּים בְּבֵית מִשְׁתֵּה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עֲלֵיהֶם. נָתַן הַכּוֹס לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלֹא נָטָלוֹ, נָתַן לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְקִבְּלוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה זֶּה יְהוֹשֻׁעַ, אָנוּ יוֹשְׁבִים, וְגַמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ? אָמַר לוֹ: מָצִינוּ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שֶׁשִּׁמֵּשׁ, אַבְרָהָם גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה! וְכָתוּב בּוֹ: (בראשית י״ח:ח׳) ״וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם״. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִדְמוּ לוֹ? לֹא נִדְמוּ לוֹ אֶלָּא לְעַרְבִיִּים, וְאָנוּ, לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ?! אָמַר לָהֶם רַבִּי צָדוֹק: עַד מָתַי אַתֶּם מַנִּיחִים כְּבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתֶּם עוֹסְקִים בִּכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה נְשִׁיאִים וּמוֹרִיד מָטָר וּמַצְמִיחַ אַדָּמָה וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאָנוּ, לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ?!

לג תָּנוּ רַבָּנָן: ״מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם״. (ויקרא י״ט:ל״ב) יָכוֹל אֲפִלּוּ מִפְּנֵי זָקֵן אַשְׁמַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳זָקֵן׳, וְאֵין ׳זָקֵן׳ אֶלָּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״א:ט״ז) ״אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל״. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אֵין ׳זָקֵן׳ אֶלָּא [מִי] שֶׁקָּנָה חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ח׳:כ״ב) ״ה׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ״. יָכוֹל יַעֲמֹד מִפָּנָיו מִמָּקוֹם רָחוֹק? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״תָּקוּם וְהָדַרְתָּ״, לֹא אָמַרְתִּי ׳קִימָה׳ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ ׳הִדּוּר׳. יָכוֹל יְהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״תָּקוּם וְהָדַרְתָּ״, מַה ׳קִימָה׳ שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אַף ׳הִדּוּר׳ שֶׁאֵין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס. יָכוֹל יַעֲמֹד מִפָּנָיו מִבֵּית הַכִּסֵּא, וּמִבֵּית הַמֶּרְחָץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״תָּקוּם וְהָדַרְתָּ״, לֹא אָמַרְתִּי ׳קִימָה׳ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ ׳הִדּוּר׳. יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּאִלּוּ לֹא רָאָהוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: [״תָּקוּם] וְיָרֵאתָ״, דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִנַּיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״זָקֵן וְיָרֵאתָ״. אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: ״מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם״, אֲפִלּוּ כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמָע. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הַיְנוּ תָּנָא קַמָּא. אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ יַנַּיִק וְחַכִּים. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: יַנַּיִק וְחַכִּים לָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: אֲפִלּוּ יַנַּיִק וְחַכִּים.

לד כ אֵין בַּעֲלֵי אֻמָּנוּת (עומדין) [רַשָּׁאִים לַעֲמֹד] מִפְּנֵי תַּלְמִיד חָכָם בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִים בְּמְלַאכְתָּם. וְלָא? וְהָא תְּנַן: כָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת (שבירושלים) עוֹמְדִים בִּפְנֵיהֶם, וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם, וְאוֹמְרִים לָהֶם: אַחֵינוּ, אַנְשֵׁי מָקוֹם פְּלוֹנִי, בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִים, מִפְּנֵי תַּלְמִיד חָכָם אֵין עוֹמְדִים. אָמַר רַבִּי (אסי) [יוֹסֵי] בַּר אַבִּין: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ, שֶׁהֲרֵי מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִים, מִפְּנֵי תַּלְמִיד חָכָם אֵין עוֹמְדִים. וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם, דְּאִם כֵּן (נמצאת) אַתָּה מַכְשִׁילָם לֶעָתִיד לָבוֹא? [תָּנָא: אֵיזוֹהִי קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר? הֱוֵי אוֹמֵר זֶה אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמַר אַבַּיֵי: לֹא אָמְרָן אֶלָּא בְּרַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ, אֲבָל בְּרַבּוֹ הַמַּכִּירוֹ, מִלֹּא עֵינָיו. אַבַּיֵי, מִכִּי הֲוָה חָזֵי לֵיהּ לְאוּדְנֵיהּ דְּחַמְרָא דְּרַב יוֹסֵף דְּאַתְיָא, הֲוָה קָאֵים. אַבַּיֵי הֲוָה רָכִיב חַמְרָא וְקָא מַסְגֵי אַגּוּדָא דִּנְהַר סַגְיָא, יָתִיב רַב מְשַׁרְשְׁיָא וְרַבָּנָן בְּאִידָךְ גִּיסָא, וְלָא קָמוּ מִקַּמֵּיהּ. אָמַר לְהוּ: וְלָאו רַב מַכִּירְנָא אֲנָא? אָמְרוּ לֵיהּ: לָאו אַדַּעְתִּין].

לה רַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה קָאֵי מִקַּמֵּי סָבֵי דְּאַרְמָאֵי, אָמַר: כַּמָּה הִרְפַּתְקֵי עָדוּ עִילּוּיַהוּ דְּהַנֵּי. רָבָא (מקמייהו) [מֵיקַם] לָא קָאֵים, הִדּוּר עָבִיד לְהוּ. אַבַּיֵי יָהִיב יָדָא לְסָבֵי. רָבָא מְשַׁדַּר שְׁלוּחֵיהּ. רַב נַחְמָן מְשַׁדַּר גּוּזָאֵי, אָמַר: אִי לָאו תּוֹרָה, כַּמָּה נַחְמָן בַּר אַבָּא אִיכָּא בְּשׁוּקָא.

לו כא אָמַר רַבִּי אַיְבוּ, אָמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמֹד לִפְנֵי רַבּוֹ, אֶלָּא שַׁחֲרִית עַרְבִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרֻבֶּה מִכְּבוֹד שָׁמַיִם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ, נִקְרָא רָשָׁע וְאֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים וְתַלְמוּדוֹ מִשְׁתַּכֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח׳:י״ג) ״וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע, וְלֹא יַאֲרִיךְ יָמִים, כַּצֵּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יָרֵא [מִלְּפְנֵי אֱלֹהִים]״. ׳מוֹרָא׳ זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא יט) ״תָּקוּם וְיָרֵאתָ״, הֱוֵי אוֹמֵר: ׳מוֹרָא׳, זוֹ קִימָה. [אִיבָּעְיָא לְהוּ: רָכוּב כְּמַהֲלֵךְ דָּמֵי, אוֹ לֹא? אָמַר אַבַּיֵי: תָּא שְׁמַע: טָמֵא יוֹשֵׁב תַּחַת הָאֹהֶל וְטָהוֹר עוֹמֵד, טָמֵא. טָמֵא עוֹמֵד תַּחַת הָאֹהֶל וְטָהוֹר יוֹשֵׁב, טָהוֹר, וְאִם יָשַׁב הַטָּמֵא, הַטָּהוֹר טָמֵא. וְכֵן בְּאֶבֶן הַמְנַגַּעַת. וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר כֹּהֵן: זֹאת אוֹמֶרֶת: רָכוּב כְּמַהֲלֵךְ דָּמֵי, שְׁמַע מִינָּהּ! אִיבָּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לַעֲמֹד מִפְּנֵי סֵפֶר תּוֹרָה? רַבִּי חִלְקִיָּה וְרַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרֵי: קַל וָחֹמֶר, מִפְּנֵי לוֹמְדֶיהָ עוֹמְדִים, מִפָּנֶיהָ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? ! רַבִּי אִלְעַי וְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר זַבְדִּי הֲווּ יָתְבֵי, חָלִיף וְאָזִיל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, וְקָמוּ מִקַּמֵּיהּ, אָמַר לְהוּ: חֲדָא, דְּאַתּוּן ׳חַכִּימֵי׳ וַאֲנָא ׳חָבֵר׳. וְעוֹד, כְּלוּם תּוֹרָה עוֹמֶדֶת מִפְּנֵי לוֹמְדֶיהָ? סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לַעֲמֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. לַייט עֲלָה אַבַּיֵי. (שמות ל״ג:ח׳) ״וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה״, רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, חַד אָמַר: לְגָנַאי, וְחַד אָמַר: לְשֶׁבַח. מַאן דְּאָמַר: לְגָנַאי, כִּדְאִיתָא. מַאן דְּאָמַר: לְשֶׁבַח, אָמַר חִזְקִיָּה: אָמַר לִי רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַב אַבְדִּימִי דִּמִן חֵיפָא: חָכָם עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת, יוֹשֵׁב. אַב בֵּית דִּין עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מִלֹּא עֵינָיו, וְכֵיוָן שֶׁעָבַר אַרְבַּע אַמּוֹת, יוֹשֵׁב. נָשִׂיא עוֹבֵר, עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מִלֹּא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיֵּשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה״].

לז תַּנְיָא: ״בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם״ (דברים י״ד:א׳), בְּזְמַן שֶׁאַתֶּם נוֹהֲגִים מִנְהַג בָּנִים אַתֶּם קְרוּיִים ׳בָּנִים׳, [אֵין אַתֶּם נוֹהֲגִים מִנְהַג בָּנִים, אֵין אַתֶּם קְרוּיִים ׳בָּנִים׳], דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, [אַתֶּם] קְרוּיִים בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ד׳:כ״ב) ״בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה״. וְאוֹמֵר: (דברים ל״ב:כ׳) ״בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם״. וְאוֹמֵר: (ישעיהו א׳:ד׳) ״זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים״. וְאוֹמֵר: (הושע ב׳:א׳) ״וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם: לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם: בְּנֵי אֵל חָי״. מַאי ׳וְאוֹמֵר׳? וְכִי תֵּימָא: ׳סְכָלִים׳ הוּא דְּמִיקְּרוּ ׳בְּנֵי׳, כִּי לֵית בְּהוּ הֵימְנוּתַיְהוּ לָא מִיקְּרוּ ׳בְּנֵי׳, תָּא שְׁמַע: וְאוֹמֵר: ״בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם״. וְכִי תֵּימָא: כִּי לֵית בְּהוּ הֵימְנוּתַיְהוּ הוּא דְּמִיקְּרוּ ׳בָּנִים׳, כִּי פַּלְחֵי לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת לָא מִיקְּרוּ ׳בָּנִים׳, תָּא שְׁמַע, וְאוֹמֵר: ״זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים״. וְכִי תֵּימָא: ״בָּנִים מַשְׁחִיתִים״ הוּא דְּמִיקְּרוּ, ״בְּנֵי מְעַלְיָא״ לָא מִיקְּרוּ, תָּא שְׁמַע: וְאוֹמֵר: ״וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם: לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם: בְּנֵי אֵל חָי״. [תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים י״ב:א׳) ״אֵלֶּה הַחֻקִּים״, אֵלּוּ הַמִּדְרָשׁוֹת. ״וְהַמִּשְׁפָּטִים״, אֵלּוּ הַדִּינִים. ״אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן״, זוֹ מִשְׁנָה. ״לַעֲשׂוֹת״, זוֹ מַעֲשֶׂה. ״בָּאָרֶץ״, יָכוֹל כָּל הַמִּצְוֹות כֻּלָּן לֹא יְהוּ נוֹהֲגִים אֶלָּא בָּאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאֲדָמָה״. אִי ״כָּל הַיָּמִים״, יָכוֹל יְהוּ נוֹהֲגִים בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בָּאָרֶץ״. אַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִעֵט, צֵא וּלְמַד מִמַּה שֶׁאָמוּר בָּעִנְיָן: (שם) ״אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת כָּל

הַמִּקְמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם״ וְגוֹ׳. מָה עֲבוֹדָה זָרָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף וְנוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ, אַף כָּל שֶׁהִיא חוֹבַת הַגּוּף, נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּץ לָאָרֶץ].

לח כב כְּתִיב: (שמות ט״ז:ל״ה) ״וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת, אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בֹּאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן״. אי־אֶפְשָׁר לוֹמַר: ״עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת״, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר: ״אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן״, וְאי־אֶפְשָׁר לוֹמַר: ״אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן״, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״עַד בֹּאָם״ וְגוֹ׳, הָא כֵּיצַד? בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה וּפָסַק מָן מִלֵּירֵד, וְהָיוּ מִסְתַּפְּקִין מִמָּן שֶׁבִּכְלֵיהֶם עַד ט״ז בְּנִיסָן. תַּנְיָא אִידָךְ: ״וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה״, וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה אָכְלוּ, וַהֲלֹא אַרְבָּעִים שָׁנָה חָסֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם אָכְלוּ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: עֲגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם טַעֲמוּ בָּהֶם טַעַם מָן. תַּנְיָא אִידָךְ: בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה, וּבְשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלָד, מִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ד:ח׳) ״וַיִּמְּתוּ שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה׳״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה [בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם״], וּכְתִיב: (יהושע א׳:א׳) ״וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה׳״, וּכְתִיב: (שם) ״מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר״ וְגוֹ׳. וּכְתִיב: (שם) ״עִבְרוּ (בתוך) [בְּקֶרֶב] הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת הָעָם [לֵאמֹר: הָכִינוּ לָכֶם צֵדָה, כִּי בְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן״]. וּכְתִיב: (שם ד) ״וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן״. צֵא מִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים לְמַעְרַע, הָא לָמַדְתָּ שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר מֵת מֹשֶׁה. וּמִנַּיִן שֶׁבְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר נוֹלַד מֹשֶׁה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:ב׳) ״וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם, לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא״. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הַיּוֹם׳, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳הַיּוֹם׳? (היום מלאו ימי ושנותי) מְלַמֵּד, שֶׁיּוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ג:כ״ו) ״אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא״.

לט כג מִשְׁנָה. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, מֵיטִיבִין לוֹ וּמַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, אֵין מֵיטִיבִין לוֹ וְאֵין מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. גְּמָרָא. וּרְמִינְהִי: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת [לוֹ] לָעוֹלָם הַבָּא, אֵלּוּ הֵן: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר: כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת יִתְרֶה עַל זְכֻיּוֹתָיו מֵיטִיבִין לוֹ, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁמְּקַיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. מִכְּלַל דְּהַנָּךְ, אֲפִלּוּ בַּחֲדָא נַמִּי? אָמַר רַב שְׁמַעְיָה: לוֹמַר שֶׁאִם הָיְתָה שְׁקוּלָה, מַכְרַעַת. וְכָל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת [יִתְרָה] עַל זְכֻיּוֹתָיו מֵיטִיבִין לוֹ, וּרְמִינְהִי: כָּל שֶׁזְּכֻיּוֹתָיו מְרֻבִּין מֵעֲוֹנוֹתָיו, מְרֵעִין לוֹ וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁשָּׁרַף כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְלֹא שִׁיֵּר מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת. וְכָל שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּים מִזְּכֻיּוֹתָיו, מֵיטִיבִין לוֹ וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁקִּיֵּם כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְלֹא חִסֵּר אוֹת אַחַת מִמֶּנָּה. אָמַר אַבַּיֵי: מַתְנִיתִין, דְּעָבְדִין לֵיהּ יוֹם טָב וְיוֹם בִּישׁ. רָבָא אָמַר: הָא מַנִּי? רַבִּי יַעֲקֹב הִיא, דְּאָמַר: שְׂכַר מִצְוֹות בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא.

מ כד דְּתַנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ, שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָּהּ. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב: (דברים ה׳:ט״ז) ״לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ, וּלְמַעַן ייטַב לָךְ״. בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן כְּתִיב: (שם כב) ״לְמַעַן ייטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״. הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו: ״עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גּוֹזָלוֹת״, וְעָלָה לַבִּירָה וְשָׁלַח אֶת הָאֵם וְנָטַל אֶת הַבָּנִים, וּבַחֲזָרָתוֹ נָפַל וָמֵת, הֵיכָן טוֹבַת יָמָיו שֶׁל זֶה? וְהֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה? אֶלָּא: ״לְמַעַן ייטַב לָךְ״, לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, ״לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ״, לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרוֹךְ. וְדִלְמָא לָאו הָכִי הֲוָה? רַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חָזָא. וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה הֲוָה? מַחְשָׁבָה רָעָה אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הֲוָה? וּכְתִיב: (יחזקאל י״ד:ה׳) ״לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת [בֵּית] יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם״. אִיהוּ נַמִּי, הָכִי קָאָמַר: אִי (מאי) סַלְקָא דַּעְתָּךְ, שְׂכַר מִצְוֹות בְּהַאי עָלְמָא, אַמַּאי לָא אַגִּין מִצְוָה עֲלֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לֵיתֵי לִידֵי הִרְהוּר? וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: ״שְׁלּוּחֵי מִצְוָה אֵינָם נִזּוֹקִין״. הָתָם, בַּהֲלִיכָתָן שֶׁאנִי. וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: ״שְׁלּוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין, לֹא בַּהֲלִיכָתָן וְלֹא בַּחֲזָרָתָן״. הָתָם, סֵלֶם רָעוּעַ הָוָה, דְּקָבִיעַ הֶזֵּיקָא, וְכָל הֵיכָא דְּקָבִיעַ הֶזֵּיקָא לָא סַמְכִינַן אַנִיסָא! דִּכְתִיב: (שמואל א ט״ז:ב׳) ״וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: אֵיךְ אֵלֵךְ? וְשָׁמַע שָׁאוּל וְהָרָגַנִי״. אָמַר רַב יוֹסֵף: אִלְמָלֵא דְּרָשֵׁיהּ אַחֵר לְהַאי קְרָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר בְּרַתֵּיהּ, לָא חָטָא. וְאַחֵר, מַאי חָזָא? אִיכָּא דְּאָמְרִי: כִּי הַאי גַּוְנָא חָזָא, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: לִישָׁנָא (דגברא רבא) [דְּחוּצְפִית הַמְּחָרְגְּמָן] חָזָא, דַּהֲוָה גָּרִיר לֵיהּ דָּבָר אַחַר, אָמַר: פֶּה שֶׁהִפִּיק מַרְגְּלִיּוֹת יִלְחַךְ עָפָר? ! נָפַק וְחָטָא.

מא כה רָמִי (ליה) רַב טוֹבִי בַּר רַב קִיסְנָא לְרָבָא: תְּנַן: כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, מֵיטִיבִין לוֹ. עָשָׂה, אֵין. לֹא עָשָׂה, לָא. וּרְמִינְהִי: יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה, נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. אָמַר לֵיהּ: הָתָם, כְּגוֹן שֶׁבָּא דִּבֵּר עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצַּל הֵימֶנָּה. כִּי הָא דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפִּי, תְּבַעְתֵּיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא, אָמַר מִלְּתָא וּמַלִּי נַפְשֵׁיהּ שִׂיחָנָא וְכִיבִי[עָבְדָה] הִיא מִלְּתָא וְאִיתְסִיעָרַע, טָשָׁא בְּהַהוּא בֵּי־בַּנֵי, דְּכִי הֲווּ עַיְילִין בֵּיהּ בְּתְרִין, אֲפִלּוּ בִּימָמָא הֲווּ מִתְזַקְּקִין. לְמָחָר אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן: מַאן נַטְרָךְ? אָמַר לְהוּ: שְׁנֵי נוֹשְׂאֵי קֵיסָר שְׁמָרוּנִי כָּל הַלַּיְלָה. אָמְרוּ לֵיהּ: שֶׁמָּא דָּבָר (עבירה) [עֲרָוָה] בָּא לְיָדְךָ וְנִצַּלְתָּ הֵימֶנָּה, דְּתַנְיָא: כָּל הַבָּא דָּבָר (עבירה) [עֲרָוָה] לְיָדוֹ וְנִצַּל הֵימֶנָּה, עוֹשִׂים לוֹ נֵס. (תהילים ק״ג:כ׳) ״גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ, לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ״, כְּגוֹן רַבִּי צָדוֹק [וַחֲבֵרָיו. רַבִּי צָדוֹק], תְּבַעְתֵּיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא, אָמַר לָהּ: חָלַשׁ לִי לְבָאי וְלָא מָצִינָא, אֵיכָּא מִידִי לְמֵיכַל? אָמְרָה לֵיהּ: אֵיכָּא דָּבָר טָמֵא. אָמַר לָהּ: מַאי נַפְקָא מִינָּהּ, דְּעָבִיד הָא, אָכוֹל הָא. שָׁגְרָא תַּנּוּרָא, קָא מַנְּחַת לֵיהּ. סָלִיק וְיָתִיב בְּגַוֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לָהּ: דְּעָבִיד הָא, נָפִיל בְּהָא. אָמְרָה לֵיהּ: אִי יָדְעִי כּוּלֵי הַאי, לָא צַעֲרָתִיךְ. רַב כַּהֲנָא

הֲוָה מַזְבֵּן דִּיקּוּלֵי, תְּבַעְתֵּיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא. אָמַר לָהּ: אֵיזִיל אֵיקְשֵׁיט נַפְשָׁאי. סָלִיק וְקָא נָפֵיל מֵאִיגָּרָא לְאַרְעָא. אָתָא אֵלְיָהוּ קַבְּלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: אַטְרַחְתָּן אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסֵי. אָמַר לֵיהּ: מִי גָּרַם לִי? לָאו עֲנִיוּתָא? יָהַב לֵיהּ שִׁיפָא דְּדִינָרֵי.

מב כו רָמִי לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: תְּנַן: אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה אוֹתָן, אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵן: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְהַבָאַת שָׁלוֹם שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב: (דברים ה׳:ט״ז) ״לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ, וּלְמַעַן ייטַב לָךְ״. בִּגְמִילוּת חֲסָדִים כְּתִיב: (משלי כ״א:כ״א) ״רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד״. וּבַהֲבָאַת שָׁלוֹם, כְּתִיב: (תהילים ל״ד:ט״ו) ״בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ״. וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַתְיָא ׳רְדִיפָה׳ ׳רְדִיפָה׳. כְּתִיב הָכָא: ״בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ״ וּכְתִיב הָתָם: ״רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד״. בְּתַלְמוּד תּוֹרָה כְּתִיב: (דברים ל׳:כ׳) ״כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ״. אִי הָכִי בְּשִׁלּוּחַ הַקֵּן נַמִּי כְּתִיב: (שם כב) ״לְמַעַן ייטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״, [לֵיתְנִי נַמִּי הַאי?] תָּנָא וְשִׁיֵּר. תָּנֵי תַּנָּא: ״אֵלּוּ דְּבָרִים״, וְאֵתְּ אָמַרְתְּ: ״תָּנָא וְשִׁיֵּר״? אָמַר רָבָא: רַבִּי אִידִי אַסְבָּרָא לִי, (ישעיהו ג׳:י׳) ״אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב, כִּי פְּרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ״, וְכִי יֵשׁ צַדִּיק טוֹב, וְצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ טוֹב? אֶלָּא טוֹב לַשָּׁמַיִם וְלַבְּרִיּוֹת, זֶהוּ ״צַדִּיק טוֹב״. טוֹב לַשָּׁמַיִם וְרַע לַבְּרִיּוֹת, זֶהוּ ״צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ טוֹב״. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר [אַתָּה אוֹמֵר]: (שם) ״אוֹי לָרָשָׁע רָע, כִּי גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לוֹ״, וְכִי יֵשׁ רָשָׁע רַע וְיֵשׁ רָשָׁע שֶׁאֵינוֹ רַע? אֶלָּא רַע לַשָּׁמַיִם וְרַע לַבְּרִיּוֹת, זֶהוּ ״רָשָׁע רָע״. רַע לַשָּׁמַיִם וְאֵינוֹ רַע לַבְּרִיּוֹת, זֶהוּ ״רָשָׁע שֶׁאֵינוֹ רָע״. הַזְכּוּת יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְיֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי״ וְגוֹ׳. עֲבֵרָה יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְאֵין לָהּ פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אוֹי לָרָשָׁע רָע״ וְגוֹ׳. וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (משלי א׳:ל״א) ״וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם, וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ״. עֲבֵרָה שֶׁעוֹשָׂה פֵּרוֹת, יֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת, וְשֶׁאֵין עוֹשָׂה פֵּרוֹת, אֵין לָהּ פֵּרוֹת. מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג׳:ט״ז) ״אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה׳ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב ה׳ וַיִּשְׁמָע, וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו, לְיִרְאֵי ה׳ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ״. מַאי, ״וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ״? אָמַר רַב אַסִי: אֲפִלּוּ חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, וְנֶאֱנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ. מַחֲשָׁבָה רָעָה אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ו:י״ח) ״אֶוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי, לֹא יִשְׁמַע ה׳״. וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: (ירמיהו ו׳:י״ט) ״הִנֵּה אָנֹכִי (הֹנִי) מֵבִיא רָעָה אֶל הָעָם הַזֶּה פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם״. מַחֲשָׁבָה שֶׁעוֹשָׂה פְּרִי, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵין בָּהּ (מעשה) [פְּרִי], אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. וְאֶלָּא הָא דִּכְתִיב: (יחזקאל י״ד:ה׳) ״לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת [בֵּית] יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם״. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: הַהוּא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הוּא דִּכְתִיב. דְּאָמַר מַר: חֲמוּרָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ, כְּמוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. עוּלָּא אָמַר: כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, הֻתְּרָה לוֹ. ׳הֻתְּרָה לוֹ׳, סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מְשׁוּם רַבִּי חֲנִינָא: נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּעֲבֹר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר וְאַל יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם [בְּפַרְהֶסְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כ) ״וְאַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהִים: אִישׁ גִּלּוּלָיו לְכוּ עֲבֹדוּ, [וְאַחַר] אִם אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלָי וְאֶת שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תְחַלְּלוּ״. אָמַר רַבִּי אַלְעַאי הַזָּקֵן: אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, יֵלֵךְ לִמְקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ וְילְבַּשׁ שְׁחוֹרִים וְיִתְכַּסֶּה שְׁחוֹרִים, וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ, וְאַל יְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא. אִינִי? וְהָתַנְיָא: כָּל שֶׁלֹּא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ, רָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, מָה הִיא? רַבָּה אוֹמֵר: זֶה הַמִּסְתַּכֵּל בַּקֶּשֶׁת. רַב יוֹסֵף אוֹמֵר: זֶה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר. לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּמָצֵי כַּייֵיף לְיִצְרֵיהּ, וְהָא, דְּלָא מָצֵי כַּייֵיף לְיִצְרֵיהּ].

מג כז תְּנַן הָתָם: אֵין מַקִּיפִין בְּחֹלּוֹל הַשֵּׁם, אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד. מַאי ׳אֵין מַקִּיפִין׳? אָמַר מַר זוּטְרָא: שֶׁאֵין עוֹשִׂין כְּחֶנְוָנִי. (המקיף) אָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא: לוֹמַר, שֶׁאִם הָיְתָה שְׁקוּלָה, מַכְרַעַת.

מד כח תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם עַצְמוֹ, כְּאִלּוּ חֶצְיוֹ חַיָּב וְחֶצְיוֹ זַכַּאי, עָשָׂה מִצְוָה אַחַת, אַשְׁרָיו שֶׁהִכְרִיעַ עַצְמוֹ לְכַף זְכוּת. עָבַר עֲבֵרָה אַחַת, אוֹי לוֹ שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ לְכַף חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ט׳:י״ח) ״וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה״, בְּשִׁבִיל חֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא, אָבַד מִמֶּנּוּ טוֹבוֹת הַרְבֵּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְפִי שֶׁהָעוֹלָם נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, וְהַיְחִיד נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, עָשָׂה מִצְוָה אַחַת, אַשְׁרָיו שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף זְכוּת. עָבַר עֲבֵרָה אַחַת, אוֹי לוֹ, שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה״, בְּשִׁבִיל חֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא זֶה, אָבַד מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם טוֹבָה הַרְבֵּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ צַדִּיק גָּמוּר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בָּאַחֲרוֹנָה, אֵין מַזְכִּירִין לוֹ (שום רשע) [שׁוּב רִשְׁעוֹ], שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל״ג:י״ב) ״וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ״. וְנִיהֲוֵי כְּמֻחֱצָה עֲוֹנוֹת וּמֻחֱצָה זְכֻיּוֹת? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּתוֹהֶא עַל הָרִאשׁוֹנוֹת.

מה כט מִשְׁנָה. כָּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ בַּמִּקְרָא וּבַמִּשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ, לֹא בִּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ד׳:י״ב) ״וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק״. וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב.

מו ל גְּמָרָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק: לְמָה צַדִּיקִים נִמְשָׁלִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? לְאִילָן שֶׁכֻּלּוֹ עוֹמֵד בִּמְקוֹם טָהֳרָה, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לִמְקוֹם טֻמְאָה, נִקְצָץ נוֹפוֹ, (נמצא) כֻּלּוֹ עוֹמֵד בִּמְקוֹם טָהֳרָה. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֵבִיא יִסּוּרִים עַל צַדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּירָשׁוּ הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ח׳:ז׳) ״וְהָיָה

רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר, וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה מְאֹד״. וּלְמָה רְשָׁעִים דּוֹמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? לְאִילָן שֶׁכָּלוּ עוֹמֵד בְּמָקוֹם טָמְאָה, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְמָקוֹם טָהֳרָה, נִקְצָץ נוֹפוֹ, כָּלוּ עוֹמֵד בְּמָקוֹם טָמְאָה. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַשְׁפִּיעַ לָהֶם טוֹבָה [לָרְשָׁעִים] בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לְטָרְדָן (ולהורידן) [וּלְהוֹרִישָׁן] לְמַדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה. (של גיהנום) שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ד:י״ב) ״יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי מָוֶת״.

מז לֹא וּכְבָר הָיָה רַבִּי טַרְפוֹן וּזְקֵנִים מְסֻבִּין בַּעֲלִיַּת בֵּית נִתְזָה בְלוּד, נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה זוֹ בִּפְנֵיהֶם: תַּלְמוּד גָּדוֹל? אוֹ מַעֲשֶׂה גָּדוֹל? נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר: מַעֲשֶׂה גָּדוֹל. נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר: תַּלְמוּד גָּדוֹל. נַעֲנוּ כֻלָּם וְאָמְרוּ: תַּלְמוּד גָּדוֹל, שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה. תָּנָיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גָּדוֹל תַּלְמוּד, שֶׁקָּדַם לְחַלָּה אַרְבָּעִים שָׁנָה, לִתְרוּמוֹת וּלְמַעֲשְׂרוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע, לִשְׁמִיטִים שִׁשִּׁים וְאַחַת, לְיוֹבְלוֹת מֵאָה וְשָׁלֹשׁ. ׳מֵאָה וְאַרְבַּע׳ הַוְיָן! קָסָבַר: יוֹבֵל מִתְחַלָּתוֹ הוּא מְשַׁמֵּט. וּכְשֵׁם שֶׁהַתַּלְמוּד קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, כָּךְ דִּינוֹ קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה. כְּדַרַב הַמְנוּנָא, דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ז:י״ד) ״פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן״. וּכְשֵׁם שֶׁדִּינוֹ קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, כָּךְ שְׁכָרוֹ קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״ה:מ״ד-מ״ה) ״וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם, וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ, בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ״.

מח פסקא. כָּל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה אֵינוֹ מִן הַיְשׁוּב. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּפָסוּל לְעֵדוּת. תָּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹכֵל בַּשּׁוּק הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְכֶלֶב, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: פָּסוּל לְעֵדוּת. אָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין: הֲלָכָה כְּיֵשׁ אוֹמְרִים. דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: רַגְזָן, לֹא עָלְתָה בְיָדוֹ אֶלָּא רַגְזָנוּתוֹ, וּלְאָדָם טוֹב מַטְעִימִים אוֹתוֹ מִפְּרִי מַעֲשָׂיו (בעולם הזה). וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, דֹּר הֶנָּאָה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים א׳:א׳) ״וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב״, מוֹשָׁבוֹ, ״מוֹשַׁב לֵצִים״.

פרק ב

א **קידושין פרק ב** - [תָּנוּ רַבָּנָן: עַל מְנָת שֶׁאֲנִי קָרְיָנָא, כֵּיוָן שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּקְרָא וְיִתְרַגֵּם. יִתְרַגֵּם מְדַעְתֵּיהּ? וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ, הֲרֵי זֶה בַּדַּאי, וְהַמּוֹסִיף עָלָיו, הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף. אֶלָּא מַאי ׳תַּרְגּוּם׳? תַּרְגּוּם דִּידָן. וְהַנֵּי מִילֵּי דְּאָמַר לָהּ: ׳קָרְיָנָא׳. אֲבָל אָמַר לָהּ: ׳קָרָא אֲנָא׳, עַד דְּקָרֵי אוֹרַיְתָא, נְבִיאֵי וּכְתוּבֵי בְּדִיּוּקָא]. ׳עַל מְנָת שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה׳, חִזְקִיָּה אָמַר: הֲלָכוֹת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: תּוֹרָה. מֵיתִיבִי: אֵיזוֹ הִיא ׳מִשְׁנָה׳? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִדְרָשׁ. מַאי ׳תּוֹרָה׳? מִדְרַשׁ תּוֹרָה. וְהַנֵּי מִילֵּי דְּאָמַר לָהּ: ׳תַּנְיָא׳, אֲבָל (אם) אָמַר לָהּ: ׳תְּנָא אֲנָא׳ עַד דְּתָנֵי הִלְכְתָא, סִיפְּרָא וְסִפְרֵי [וְתוֹסֶפְתָּא]. ׳עַל מְנָת שֶׁאֲנִי תַּלְמִיד׳, אֵין אוֹמְרִים: כְּשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹ כְּשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא, אֶלָּא כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם דָּבָר אֶחָד בְּתַלְמוּדוֹ וְאוֹמְרוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּמַסֶּכֶת כָּלָה. ׳עַל מְנָת שֶׁאֲנִי חָכָם׳, אֵין אוֹמְרִים: כְּחַכְמֵי יַבְנֶה, כְּרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, אֶלָּא כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ דְּבַר חָכְמָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמְרָהּ. ׳עַל מְנָת שֶׁאֲנִי גִּבּוֹר׳, אֵין אוֹמְרִים: כְּאַבְנֵר בֶּן נֵר וּכְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, אֶלָּא כָּל שֶׁחֲבֵרָיו מִתְיָרְאִין מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גְּבוּרָתוֹ. ׳עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר׳, אֵין אוֹמְרִים כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חַרְסוֹם וּכְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, אֶלָּא כָּל שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְכַבְּדִים אוֹתוֹ מִפְּנֵי עָשְׁרוֹ. ׳עַל מְנָת שֶׁאֲנִי צַדִּיק׳, אֲפִלּוּ רָשָׁע גָּמוּר, מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁמָּא הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּדַעְתּוֹ. ׳עַל מְנָת שֶׁאֲנִי רָשָׁע׳, אֲפִלּוּ צַדִּיק גָּמוּר, מְקֻדֶּשֶׁת! שֶׁמָּא הִרְהֵר דְּבַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּלִבּוֹ.

ב לג עֲשָׂרָה קַבִּין חָכְמָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּין יֹפִי יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּין עֲשִׁירוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה רוֹמִי וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּין עֲנִיּוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה בָּבֶל וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. עֲשָׂרָה קַבִּין גַּסּוּת־הָרוּחַ יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עֵילָם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְגַסּוּת, לְבָבֶל לָא נָחִית? וְהָכְתִיב: (זכריה ה׳:ט׳) ״וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם, וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כִּכַנְפֵי הַחֲסִידָה, וַתִּשֶּׂנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם, וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי: אָנָה הֵמָּה מוֹלִכוֹת אֶת הָאֵיפָה? וַיֹּאמֶר אֵלַי: לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר״. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ חֲנֻפָּה וְגַסּוּת הָרוּחַ שֶׁיָּרְדָה לְבָבֶל. אִין, לְהָכָא נָחִית, וְאִישְׁתַּרְבּוּבֵי הוּא דְּאִישְׁתַּרְבּוּב לְהָתָם. דִּיקָא נַמִּי דִּכְתִיב: ״לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת״, שְׁמַע מִינָּהּ! אִינִי? וְהָא אָמַר מַר: סִימָן לְגַסּוּת הָרוּחַ, עֲנִיּוּת! וַעֲנִיּוּת בְּבָבֶל הוּא דְּאִיכָּא! מַאי ׳עֲנִיּוּת׳? ׳עֲנִיּוּת דְּתוֹרָה׳, דִּכְתִיב: (שיר השירים ח׳:ח׳) ״אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ״, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ עֵילָם, שֶׁזָּכְתָה לִלְמֹד וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד. עֲשָׂרָה קַבִּים גְּבוּרָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ פָּרָסִיים וְכוּ׳. עֲשָׂרָה קַבִּין כִּנּוּס יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מָדַי וְכוּ׳. עֲשָׂרָה קַבִּין כְּשָׁפִים יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ מִצְרַיִם וְכוּ׳. עֲשָׂרָה קַבִּין נְגָעִים יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ חֲזִירִים וְכוּ׳. עֲשָׂרָה קַבִּין זְנוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עַרַבְיָא וְכוּ׳. עֲשָׂרָה קַבִּין עַזּוּת יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה מֵישָׁן וְכוּ׳. עֲשָׂרָה קַבִּין שִׂיחָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ נָשִׁים וְכוּ׳. עֲשָׂרָה קַבִּין (שחרות) [שְׂכְרוּת] יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה (נטל כושן) [נָטְלוּ כּוּשִׁים] וְכוּ׳. עֲשָׂרָה קַבִּין שְׁנָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ עַבָּדִים וְאֶחָד נָטְלוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

ג תַּנְיָא: הַצְּנוּעִין מוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים חוֹלְקִים. מַאי 'חוֹלְקִים'? חוֹטְפִים, כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָטַף חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵרוֹ, וְהָיוּ קוֹרְאִין אוֹתוֹ: 'בֶּן חַמְצָן' עַד יוֹם מוֹתוֹ. אָמַר רַבָּה בַּר [רַב] שִׁילָא: מַאי קְרָאָה: (תהילים ע"א:ד') "אֱלֹהַי, פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע, מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ". (רבא) [רַבָּה] אָמַר: מֵהָכָא: (ישעיהו א':י"ז) "לִמְדוּ הֵיטֵב, דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ".

ד לד תַּנְיָא: שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי [וְאָמְרֵי לָהּ נְחֶמְיָה הָעַמְסוֹנִי] הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל 'אִתִּין' שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ: (דברים י':כ') לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", פֵּרַשׁ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, כָּל 'אִתִּין' שֶׁדָּרַשְׁתָּ, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם? אָמַר לָהֶם: כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה, כָּךְ אֲקַבֵּל שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא", לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים.

ה לה תָּנוּ רַבָּנָן: לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוּדָה לְתַלְמִידָיו: אַל יִכָּנְסוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן, מִפְּנֵי שֶׁקִּנְּתָרָנִים הֵם, לֹא לִלְמֹד תּוֹרָה הֵם בָּאִים אֶלָּא לְקַפְּחֵנוּ בַּהֲלָכוֹת הֵם בָּאִים, דָּחַק סוּמְכוֹס וְנִכְנַס. אָמַר לָהֶם: כְּךָ שָׁנָה לִי רַבִּי מֵאִיר: הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ, בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּבֵין קָדָשִׁים קַלִּים, לֹא קִדֵּשׁ. כָּעַס רַבִּי יְהוּדָה [עֲלֵיהֶם], אָמַר לָהֶם: לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָכֶם: אַל יִכָּנְסוּ תַּלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר לְכָאן, מִפְּנֵי שֶׁקִּנְּתָרָנִים הֵם, וְלֹא לִלְמֹד תּוֹרָה הֵם בָּאִים אֶלָּא לְקַפְּחֵנוּ בַּהֲלָכוֹת הֵם בָּאִים, וְכִי אִשָּׁה בָּעֲזָרָה מַנִּין? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יֹאמְרוּ: מֵאִיר שָׁכַב, יְהוּדָה כָּעַס, יוֹסֵי שָׁתַק, [דִּבְרֵי] תּוֹרָה, מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? וְכִי אֵין אָדָם עָשׂוּי לְקַבֵּל קִדּוּשִׁין לְבִתּוֹ בָּעֲזָרָה? וְאֵין אִשָּׁה עֲשׂוּיָה לַעֲשׂוֹת לָהּ שְׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ בָּעֲזָרָה? וְעוֹד, דָּחֳקָה וְנִכְנְסָה מַאי?

פרק ג

א **קידושין פרק ג** - לוֹ רַב גִּידֵּל הָוָה מְהַפֵּיךְ בְּהַהִיא אַרְעָא, אָזֵיל רַבִּי אַבָּא זַבְּנָהּ, אָזַל רַב גִּידֵּל קַבְּלֵיהּ לְרַבִּי זֵירָא. אָזַל רַבִּי זֵירָא וְקַבְּלֵיהּ לְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא. אָמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲלֶה (עמנו) [אֶצְלֵנוּ] לְרֶגֶל. כִּי סָלִיק, אַשְׁכְּחֵיהּ, אָמַר לוֹ: עָנִי הַמְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָה וּבָא אַחֵר וּנְטָלָהּ הֵימֶנּוּ, מַאי? אָמַר לוֹ: נִקְרָא 'רָשָׁע', וְאֶלָּא מַר, מַאי טַעְמָא עָבִיד הָכִי? אָמַר לוֹ: לָא הָוָה יָדַעְנָא, הַשְׁתָּא נַמִּי, נֵיתְבָּהּ נִיהֲלֵיהּ מַר. אָמַר לֵיהּ: זְבוּנֵי, לָא מַזְּבִינָא לָהּ, דְּאַרְעָא קָמַיְתָא הִיא, וְלָא מִסַּמְּנָא מִלְּתָא, אִי בָּעֵי לָהּ בְּמַתָּנָה, נִישְׁקְלָהּ. רַב גִּידֵּל לָא נָחִית לָהּ, דִּכְתִיב: (משלי ט"ו:כ"ז) "וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה". [רַבִּי אַבָּא לָא נָחִית לָהּ, מִשּׁוּם דְּהַפֵּיךְ בָּהּ רַב גִּידֵּל]. לָא מַר נָחִית לָהּ וְלָא מַר נָחִית לָהּ, וּמִתְקְרֵיָא: 'אַרְעָא דְּרַבָּנָן'.

ב מַתְנִיתִין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל תְּנַאי שֶׁאֵינוֹ כְּתָנַאי בְּנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן, אֵינוֹ תְּנַאי, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל"ב:כ"ט) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם: אִם יַעַבְרוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן". וּכְתִיב: (שם) "וְאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים". רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: צָרִיךְ הַדָּבָר לְאָמְרוֹ, שֶׁאִלְמָלֵא כֵן, יֵשׁ בַּמַּשְׁמָע שֶׁאֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן לֹא יִנָּחֲלוּ.

ג גְּמָרָא. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (בראשית ד':ז') "אִם תֵּיטִיב, שְׂאֵת, וְאִם לֹא תֵּיטִיב, לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ". אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא, לָמָּה לִי? סַלְקָא דַּעְתָּךְ "אִם תֵּיטִיב", אַגְרָא, "אִם לֹא תֵּיטִיב", לָא אַגְרָא וְלָא דִּינָא, קָא מַשְׁמַע לָן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם כד) "אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי" וְגוֹ'. [אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הֵיכָא דְּנִיחָא לָהּ לְדִידָהּ וְלָא נִיחָא לֵיהּ לְדִידְהוּ, מַיְתֵי בְּעַל כּוֹרְחֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. "אִם לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה", לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ הֵיכָא דְּנִיחָא לְהוּ לְדִידְהוּ, וְלָא נִיחָא לָהּ לְדִידָהּ, נֵיתֵי בְּעַל כָּרְחָהּ? קָא מַשְׁמַע לָן]. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (ויקרא כ"ו:ט"ו) "אִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ" (שם) "וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּגְאַל נַפְשְׁכֶם". אֶלָּא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ, סַלְקָא דַּעְתָּךְ: "אִם תֹּאבוּ", טוֹב, "וְאִם תְּמָאֲנוּ", לֹא טוֹבָה וְלֹא רָעָה, קָא מַשְׁמַע לָן. מַאי, "חֶרֶב תְּאַכְּלוּ". אָמַר רָבָא: מִילְתָא גְּלַלְנִיתָא וְנַהֲמָא דְּשַׂעֲרֵי אַקּוּשָׁא וּבִצְלֵי, דְּאָמַר מַר: פַּת פּוֹרְנִי חֲרֵבָה בְּמֶלַח וּבְצָלִים, קָשִׁים לַגּוּף כַּחֲרָבוֹת.

ד לז תַּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּיַנַּאי הַמֶּלֶךְ שֶׁהָלַךְ לְכוּחְלִית שֶׁבַּמִּדְבָּר, וְכָבַשׁ שָׁם שִׁשִּׁים כְּרָכִים, וּבַחֲזִירָתוֹ הָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. (שלח) וְקָרָא לְכָל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶם: אֲבוֹתֵינוּ הָיוּ אוֹכְלִים מְלוּחִים בִּזְמַן שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּבִנְיַן הַמִּקְדָּשׁ, אַף אָנוּ נֹאכַל מְלוּחִים זֵכֶר לַאֲבוֹתֵינוּ. וְהֶעֱלוּ מְלוּחִים עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל זָהָב, וְאָכְלוּ. הָיָה שָׁם (אדם) אֶחָד, אִישׁ לֵץ, לֵב רַע וּבְלִיַּעַל, וְאֶלְעָזָר בֶּן פּוּעִירָא שְׁמוֹ. וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר בֶּן פּוּעִירָא לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, לִבָּם שֶׁל פְּרוּשִׁים עָלֶיךָ. וּמָה אֶעֱשֶׂה? הָקֵם לָהֶם בַּצִּיץ שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ. הֵקִים לָהֶם בַּצִּיץ שֶׁבֵּין עֵינָיו. הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד, וְיהוּדָה בֶּן גְּדִידָה שְׁמוֹ, וַיֹּאמֶר יְהוּדָה בֶּן גְּדִידָה לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, רַב לְךָ כֶּתֶר מַלְכוּת, הַנַּח כֶּתֶר כְּהֻנָּה לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. שָׁהָיוּ אוֹמְרִים: אִמּוֹ נִשְׁבֵּית בְּמוֹדִיעִים. וַיְבַקֵּשׁ הַדָּבָר וְלֹא נִמְצָא, וַיְבַדְּלוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּזַעַם. וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר בֶּן פּוּעִירָא לְיַנַּאי הַמֶּלֶךְ: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, הֲדְיוֹט שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא דִּינוֹ, וְאַתָּה מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל, כָּךְ הוּא דִּינְךָ? וּמָה אֶעֱשֶׂה? אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ לַעֲצָתִי, רָמְסֵם! וְתוֹרָה, מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? הֲרֵי כְּרוּכָה וּמֻנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית, כָּל הָרוֹצֶה לִלְמֹד יָבוֹא וְיִלְמֹד. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִיָּד נִזְרְקָה בּוֹ

מינוּת, דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: תֵּינַח תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה מַאי? מִיָּד; וַתּוֹצֵץ הָרָעָה עַל יַד אֶלְעָזָר בֶּן פּוּעִירָא וַיֵּהָרְגוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה הָעוֹלָם מְשָׁתּוֹמֵם, עַד שֶׁבָּא שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח וְהֶחֱזִיר אֶת הַתּוֹרָה לְיָשְׁנָהּ.

ה לח בֶּן גְּרוּשָׁה וּבֶן חֲלוּצָה דַּעֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, מְנָא לָן? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: דְּאָמַר קְרָא: (במדבר כ״ה:י״ג) ״וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו״, בֵּין זֶרַע כָּשֵׁר וּבֵין זֶרַע פָּסוּל. אֲבוּהָ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר: מֵהָכָא: (דברים ל״ג:י״א) ״בָּרֵךְ ה׳ חֵילוֹ, וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה״, אֲפִלּוּ חֵלִין שֶׁבּוֹ, תִּרְצֶה. רַבִּי יַנַּאי אָמַר: מֵהָכָא: (דברים כ״ו:ג׳) ״וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם״, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל כֹּהֵן שֶׁלֹּא הָיָה בְּיָמָיו? אֶלָּא, זֶה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. בַּעַל־מוּם דַּעֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, מְנָא לָן? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: אָמַר קְרָא: (במדבר כ״ה:י״ב) ״לָכֵן אֱמֹר: הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם״, כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא חָסֵר. וְהָא, ׳שָׁלוֹם׳ כְּתִיב! אָמַר רַב נַחְמָן: ע״א״ו דְּ׳שָׁלוֹם׳, קְטִיעָא הִיא.

פרק ד

א **קידושין פרק ד** - לט [מִשְׁנָה. עֲשָׂרָה יוּחֲסִין עָלוּ מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כֹּהֲנֵי, לְוִיֵּי, יִשְׂרְאֵלֵי, חֲלָלֵי, גֵּרֵי, וַחֲרוּרֵי, מַמְזֵרֵי, נְתִינֵי, שְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי. גְּמָרָא. מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי: ׳עָלוּ מִבָּבֶל׳? נֵיתְנֵי: ׳הָלְכוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׳? מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָמַשְׁמַע לָן], כִּדְתָנְיָא: (דברים י״ז:ח׳) ״וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳ אֱלֹקֶיךָ״, מְלַמֵּד, שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. בִּשְׁלָמָא ״בֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל״, הַיְנוּ דִּכְתִיב: ״שם) ״דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ, וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ״, אֶלָּא, ״אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גָּבוֹהַּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת״ מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ג:ז׳) ״לָכֵן, הִנֵּה יָמִים בָּאִים, נְאֻם ה׳, וְלֹא יֵאָמְרוּ עוֹד חַי ה׳ וְגוֹ׳, כִּי אִם חַי ה׳ אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא״ וְגוֹ׳.

ב מ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל, עַד שֶׁעָשָׂאָהּ כְּסֹלֶת נְקִיָּה וְעָלָה. [כֹּהֲנֵי, לְוִיֵּי וְיִשְׂרְאֵלֵי, מְנָלָן דִּסְלִיקוּ? דִּכְתִיב: (עזרא ב׳:ע׳) ״וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, וּמִן הָעָם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים בְּעָרֵיהֶם, וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם״. חֲלָלֵי, גֵּרֵי וַחֲרוּרֵי. ׳חֲלָלֵי׳, מְנָלָן? דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גְּדוֹלָה חֲזָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֲבַיָּה בְּנֵי הַקּוֹץ בְּנֵי בַרְזִלַּי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בַּרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי אִשָּׁה, וַיִּקָּרֵא עַל שְׁמָם. אֵלֶּה בִּקְּשׁוּ כְתָבָם*)) הַמִּתְיַחְשִׂים וְלֹא נִמְצְאוּ, וַיְגֹאֲלוּ מִן הַכְּהֻנָּה. וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם: אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים״. גֵּרֵי וַחֲרוּרֵי, מְנָלָן? אָמַר רַב חִסְדָּא: דְּאָמַר קְרָא: (שם ו) ״וְכֹל הַנִּבְדָּל מִשֶּׁמְאַת גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲלֵהֶם״. מַמְזֵרֵי, מְנָלָן? דִּכְתִיב: (נחמיה ב׳:י״ט) ״וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט הַחֹרֹנִי וְטֹבִיָּה הָעֶבֶד הָעַמֹּנִי״. וּכְתִיב: (שם ו) ״כִּי רַבִּים בִּיהוּדָה בַּעֲלֵי שְׁבוּעָה [לוֹ], כִּי חָתָן הוּא לִשְׁכַנְיָה בֶן אָרַח, וִיהוֹחָנָן בְּנוֹ לָקַח אֶת בַּת מְשֻׁלָּם בֶּן בֶּרֶכְיָה״. קָסָבַר: גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, הַוָּלָד מַמְזֵר. הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: הַוָּלָד כָּשֵׁר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? וְתוּ, מִמַּאי דַּהֲווּ לֵיהּ בְּנֵי, דִּלְמָא לָא הֲווּ לֵיהּ בְּנֵי? וְתוּ, מִמַּאי דְּהָכָא הֲווּ לְהוּ וְסָלְקוּ, דִּלְמָא הָתָם הֲווּ? אֶלָּא מֵהָכָא], כְּתִיב: (שם ז) ״וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח, תֵּל חַרְשָׁא כְּרוּב אַדּוֹן וְאִמֵּר, וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית אֲבֹתָם וְזַרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם״. ״תֵּל מֶלַח״, אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁדּוֹמִין מַעֲשֵׂיהֶם לְמַעֲשֵׂה סְדוֹם שֶׁנֶּהְפְּכָה לְתֵל מֶלַח. ״תֵּל חַרְשָׁא״, זֶה שֶׁקּוֹרֵא ׳אַבָּא׳, וְאִמּוֹ מְשַׁתְּקָתוֹ. ״וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית אֲבֹתָם וְזַרְעָם, אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם״, זֶהוּ אֲסוּפִי שֶׁנֶּאֱסַף מִן הַשּׁוּק. (שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר לֹא אֶת אָבִיו וְלֹא אֶת אִמּוֹ.) ״כְּרוּב אַדּוֹן וְאִמֵּר״, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמַר אָדוֹן: אֲנִי אָמַרְתִּי: יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי חֲשׁוּבִים כִּכְרוּב, וְהֵם שָׁמוּ עַצְמָם כְּנָמֵר. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמַר אָדוֹן: אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמוּ עַצְמָם כְּנָמֵר, הֵם חֲשׁוּבִים לְפָנַי כִּכְרוּב.

ג מא אָמַר רָבָה בַּר בַּר חַנָּה: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ חָרַשׁ לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּזְרָעוֹ מֶלַח, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ז׳:ס״א) ״וְאֵלֶּה הָעוֹלִים מִתֵּל מֶלַח תֵּל חַרְשָׁא״. אָמַר רָבָה בַּר רַב אַדָּא, אָמַר רַב: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה לְשֵׁם מָמוֹן, הַוְיָין לוֹ בָּנִים שֶׁאֵינָם מְהֻגָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ה׳:ז׳) ״בַּה׳ בָּגָדוּ, [כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ״]. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: מָמוֹן פָּלַט, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״עַתָּה יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ אֶת חֶלְקֵיהֶם״, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: חֶלְקָן וְלֹא חֶלְקָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳חֶלְקֵיהֶם׳. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: לִזְמַן מְרֻבֶּה. תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳חֹדֶשׁ׳, מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק: חֹדֶשׁ נִכְנַס וְחֹדֶשׁ יָצָא וּמָמוֹנָם אָבֵד. וְאָמַר רָבָה בַּר בַּר רַב אַדָּא, וְאָמְרִי לָהּ, אָמַר רַב הַמְנוּנָא: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, אֱלִיָּהוּ כָּפְתוֹ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצְעוֹ. וְתָנָא: עַל כֻּלָּם אֱלִיָּהוּ כּוֹתֵב וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹתֵם: אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁפּוֹסֵל אֶת זַרְעוֹ וּפוֹגֵם אֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְלַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ. (וכל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקדוש ברוך הוא רוצעו.) וְכָל הַפּוֹסֵל, פָּסוּל, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁבְחָהּ (של עולם) [לְעוֹלָם]. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוּמוֹ פּוֹסֵל.

ד מב הַהוּא גַּבְרָא [דְּמִנְּהַרְדָּעָא, דְּעַל לְבֵי מַטְבְּחֵיָא בְּפוּמְבְּדִיתָא, אָמַר לְהוּ: הָבוּ לִי בִּשְׂרָא, אָמְרוּ לֵיהּ: נְטַר עַד דְּשָׁקִיל שַׁמְעֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה בַּר יְחֶזְקֵאל (בראשא) וְנֵיתֵיב לָךְ. אָמַר: מַאן יְהוּדָה בַּר שְׁוִיסְקֵאל דְּקָדֵים לִי, דְּשָׁקִיל מִן קַמָּאי? אָזְלוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה, (איקפיד, אפיק שיפורא) וְשַׁמְתֵּיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ: רָגִיל דְּקָרֵי אִינָשֵׁי: ׳עַבְדִּי׳, אַכְרִיז עֲלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא. אָזַל הַהוּא גַּבְרָא אַזְמְנֵיהּ לְדִינָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֵיתֵי פִּיתְקָא דְּהַזְמָנָא. אָזַל רַב יְהוּדָה לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ: אֵיזִיל אוֹ לָא אֵיזִיל? אָמַר לֵיהּ: מֵיזַל לָא מֵיבָּעֵי לָךְ לְמֵיזַל, מִשּׁוּם דְּגַבְרָא רַבָּה אַתְּ, אֶלָּא מִשּׁוּם יִקָּרָא דְּבֵי נְשִׂיאָה, קוּם זִיל. אָתָא,

אַשְׁכְּחֵיהּ דְּקָעֲבִיד מַעֲקֶה, אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מַר לְהָא דְּאָמַר רַב הוּנָא בַּר אִידִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כֵּינָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אָסוּר בַּעֲשִׂית מְלָאכָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה. אָמַר לֵיהּ: פּוּרְתָּא דְּגוּנְדְּרִיתָא הוּא דְּקָא עָבֵידְנָא. אָמַר לֵיהּ: מִי סָנֵיָא ׳מַעֲקֶה׳ דִּכְתִיב בְּאוֹרַיְתָא, אוֹ ׳מְחִצָּה׳ דְּאָמוּר רַבָּנָן? אָמַר לֵיהּ: לֵיתִיב מַר אַקַּרְפִּיטָא. אָמַר לֵיהּ: וּמִי סָנֵיָא ׳אִצְטַבָּא׳ דְּאָמוּר רַבָּנָן, אוֹ ׳סַפְסָל׳ דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי? אָמַר לֵיהּ: לֵיכוֹל מַר אֶתְרוֹגָא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הָאוֹמֵר ׳אֶתְרוֹגָא׳, תִּילְתָּא בְּרָמוּת רוּחָא, (דאית ביה, לימא) אוֹ ׳אֶתְרוֹג׳ כְּדְקָרוּיֵי רַבָּנָן, אוֹ ׳אֶתְרוֹגָא׳ כִּדְאַמְרֵי אִינְשֵׁי. אָמַר לֵיהּ: לִישְׁתֵּי מַר אַנְבָּגָא. אָמַר לֵיהּ: מִי סָנֵיָא ׳אִיסְפָּרְגוּס׳ דְּקָרֵיהוּ רַבָּנָן, אוֹ ׳אַנְפָּקָא׳ דְּאַמְרֵי אִינְשֵׁי. אָמַר לֵיהּ: תֵּיתֵי דּוֹנַג תַּשְׁקִינָן. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה. (אמר לו:) קְטַנָּה הִיא. בְּפֵרוּשׁ אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה. נִשְׁדַּר לֵיהּ מַר שְׁלָמָא לְיַלְתָּא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: קוֹל בְּאִשָּׁה עֶרְוָה. אֶפְשָׁר עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה. עַל יְדֵי בַּעְלָהּ? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כְּלָל. שָׁלְחָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: שָׁרֵי לֵיהּ תִּיגְרֵיהּ, דְּלָא נִישָׁוְךְ כִּשְׁאָר (אינשי) [עַם הָאָרֶץ]. אָמַר לֵיהּ: מַאי שְׁיָאטֵיהּ דְּמַר הָכָא? אָמַר לֵיהּ: טַסְקָא דְּהַזְמְנוּתָא שָׁדַר מַר אַבַּתְרַאי. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא, שׁוּתָּא דְּמַר לָא גָּמִירְנָא, טַסְקָא דְּהַזְמְנוּתָא מְשַׁדַּרְנָא לְמַר? אַפִּיק דִּיסְקָא דְּהַזְמְנוּתָא מִבֵּי חַדְרֵיהּ וְאַחְזֵי לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הָא גַּבְרָא וְהָא טַסְקָא! אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וְאָתָא מַר לְהָכָא, לִישְׁתְּעֵי מִילֵּיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִימְרוּ: מִחַנְפֵי רַבָּנָן אַהֲדֵדֵי. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא שַׁמְתֵּיהּ מַר לְהַהוּא גַּבְרָא? צְעַר שְׁלוּחָא דְּרַבָּנָן. וְנַגְּדֵיהּ מַר, דְּרַב מַנְגִּיד עַל מַאן דִּמְצַעֵר שְׁלוּחָא דְּרַבָּנָן. דְּעָדִיף מִינֵּיהּ עַבְדֵי לֵיהּ. מַאי טַעְמָא אַכְרִיז מַר עֲלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא? אָמַר לֵיהּ: דְּרָגִיל דְּקָרֵי אִינָשֵׁי ׳עַבְדֵּי׳, וְתַנְיָא, כָּל הַפּוֹסֵל, פָּסוּל וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁבְחָהּ שֶׁל עוֹלָם, וְאָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוּמוֹ פּוֹסֵל. אֵימַר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: לְמֵיחַשׁ לֵיהּ, לְאַכְרוּזֵי עֲלֵיהּ מִי אָמַר? אַדְּהָכִי וְהָכִי אָתָא הַהוּא בַּר־דִּינֵיהּ מִנְּהַרְדְּעָא. אָמַר לֵיהּ הַהוּא בַּר דִּינֵיהּ לְרַב יְהוּדָה: לְדִידִי קָרֵית לִי ׳עַבְדָּא׳? דַּאֲתֵינָא מִבֵּית חַשְׁמוֹנָאֵי מַלְכָּא. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל דְּאָמַר: מִדִּבֵּית חַשְׁמוֹנָאֵי קָאֲתֵינָא, עַבְדָּא הוּא! אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מַר לְהָא דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה, וּבָא וַאֲמָרָהּ, אִם קֹדֶם מַעֲשֶׂה אֲמָרָהּ, שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאִם לָאו אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמַר לֵיהּ: הָא אִיכָּא רַב מַתְנָה דְּקָאֵי כְּוָתֵי. רַב מַתְנָה לָא חַזְיֵיהּ לְנַהְרְדְּעָא תְּלִיסַר שְׁנֵי, הַהוּא יוֹמָא אָתָא. אָמַר לֵיהּ: דְּכִיר מַר מַאי דְּאָמַר שְׁמוּאֵל כִּי קָאֵי חָדָא כַּרְעָא אֲגוּדָא וַחֲדָא כַּרְעָא בְּמַבְרָא? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל דְּאָמַר: מִדִּבֵּית חַשְׁמוֹנָאֵי מַלְכָּא קָאֲתֵינָא, עַבְדָּא הוּא, דְּלָא אִשְׁתַּיּוּר מִינַיְהוּ אֶלָּא הַהִיא רִבְיָתָא, דְּסַלְקָא לְאִיגְּרָא וְרַמְיָא קָלָא וְאָמְרָה: כָּל דְּאָמַר: ״מִבֵּית חַשְׁמוֹנָאֵי אֲנָא״ עַבְדָּא הוּא. נָפְלָה מֵאִיגְּרָא וּמֵיתָא. אַכְרוּז עֲלֵיהּ דְּעַבְדָּא הוּא. הַהוּא יוֹמָא אִקַּרְעָן כַּמָּה כְּתוּבְתָא בִּנְהַרְדְּעָא. כִּי קָא נָפִיק, נַפְקֵי אַבַּתְרֵיהּ לְמִרְגְּמֵיהּ. אָמַר לְהוּ: אִי שְׁתִיקוּ, שְׁתִיקוּ, וְאִי לָא, מְגַלְּינָא עֲלַיְכוּ הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: תַּרְתֵּי זַרְעָתָא אִיכָּא בִּנְהַרְדְּעָא, חָדָא מִיקָּרְיָא דְּבֵי יוֹנָה, וְחָדָא מִיקָּרְיָא דְּבֵי עוֹרְבָתִי, וְסִימָנִיךְ: טָמֵא, טָמֵא, טָהוֹר, טָהוֹר, שַׁדְיוּהָ לְהַהוּא רִיגְמָא מִיַּדַיְהוּ, וְקָם אַטְמָא בִּנְהַר מַלְכָּא. [מַכְרִיז רַב יְהוּדָה בְּפוּמְבְּדִיתָא: אַדָּא וְיוֹנָתָן, עַבְדֵּי. יְהוּדָה בַּר פָּפָּא, מַמְזֵירָא. בָּטֵי בַּר טוֹבִיָּה, בְּרָמוּת רוּחָא לָא שָׁקִיל גִּיטָּא דְּחֵירוּתָא. מַכְרִיז רָבָא בְּמְחוֹזָא: בַּלָּאֵי, דַּנָּאֵי, טַלָּאֵי, מַלָּאֵי, זַגָּאֵי, כֻּלָּם לִפְסוּל. אָמַר רַב יְהוּדָה: גּוֹבָאֵי, גִּבְעוֹנָאֵי, דּוֹרְנוּנִיתָא, דְּרָאֵי נְתִינָאֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: הַאי בֵּי כּוּבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, כֻּלָּם דְּעַבְדֵּי].

ה מג אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: אַרְבַּע מֵאוֹת עֲבָדִים, וְאַמְרֵי לָהּ: אַרְבַּעַת אֲלָפִים עֲבָדִים הָיוּ לוֹ לְפַשְׁחוּר בֶּן אִמֵּר וְכֻלָּם נִטְמְעוּ בִּכְהֲנָה, וְכָל כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עַזּוּת פָּנִים, אֵינוֹ אֶלָּא מֵהֶם. [אָמַר אַבַּיֵי: כּוּלְהוּ יַתְבֵי בִּשּׁוּרְיָא דְּבִנְהַרְדְּעָא]. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִם רָאִיתָ כֹּהֵן שֶׁעַזּוּת פָּנִים, אַל תְּהַרְהֵר אַחֲרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ד׳) ״וְעַמְּךָ כְּמְרִיבֵי כֹהֵן״. אָמַר רַבִּי אַבִּין בַּר רַב אַדָּא, אָמַר רַב: כָּל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ, מֵעִיד עַל כָּל הַשָּׁבָטִים וְאֵין מֵעִיד עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קכ״ב:ד׳) ״שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים, שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל״. אֵימָתַי הֲוֵי ״עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל״? בִּזְמַן שֶׁהַשְּׁבָטִים ״שִׁבְטֵי יָהּ״. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ, אֵין מַשְׁרֶה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחוֹת מְיֻחָסוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל׳:ח׳) ״בָּעֵת הַהִיא, נְאֻם ה׳, אֶהְיֶה לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל״. ׳לְכָל יִשְׂרָאֵל׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳לְכָל מִשְׁפְּחוֹת׳, ׳וְהָמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם׳.

ו מד [״וְהָמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם״] (יחזקאל ל״ז:כ״ז) אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: זוֹ מַעֲלָה יְתֵרָה יֵשׁ בֵּין יִשְׂרָאֵל לַגֵּרִים, דְּאִלּוּ בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִיב בְּהוּ: (שם) ״וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים, וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם״. וְאִלּוּ בְּגֵרִים כְּתִיב: (ירמיהו ל׳:כ״א-כ״ב) ״מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי נְאֻם ה׳, וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים״. אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י״ד:א׳) ״וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם, וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב״. כְּתִיב הָכָא: ׳וְנִסְפְּחוּ׳, וּכְתִיב הָתָם: (ויקרא י״ד:נ״ז) ״וְלַשְּׂאֵת וְלַסַּפַּחַת״. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְטַהֵר שְׁבָטִים, שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי מְטַהֵר תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ג׳:ג׳) ״וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף, וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי, וְזִקַּק אֹתָם כַּזָּהָב [וְכַכֶּסֶף], וְהָיוּ לַה׳ מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה״. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כֶּסֶף מְטַהֵר מַמְזֵרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף״. מַאי: ״מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה״? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה, נִטְמְעָה.

ז מה אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הָאַרְצוֹת עִפָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִפָּה לְבָבֶל. [בִּימֵי רַבִּי בִּקְּשׁוּ לַעֲשׂוֹת בָּבֶל עִפָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר לָהֶן: קוֹצִים אַתֶּם מְשִׂימִים לִי בֵּין עֵינַי. רְצוֹנְכֶם יִטָּפֵל עִמָּכֶם רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא? נִטְפַּל עִמָּהֶם רַבִּי חֲנִינָא בַּר חָמָא, אָמַר לָהֶם: כָּךְ מְקַבְּלַנִי מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם אָבִיו: כָּל אַרְצוֹת עִפָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִפָּה לְבָבֶל. בִּימֵי רַבִּי פִּנְחָס בִּקְּשׁוּ לַעֲשׂוֹת בָּבֶל עִפָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם לַעֲבָדָיו: כְּשֶׁאֲנִי אוֹמֵר שְׁנֵי דְּבָרִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, טְלוּנִי בַּעֲרִיסָה וּרוּצוּ. כִּי עַיֵּיל, אָמַר לָהֶם: אֵין שְׂחִיטָה לְעוֹף מִן הַתּוֹרָה! אַדַּיְתְּבֵי וְקָמְעַיְנִי בָּהּ, אָמַר לְהוּ: כָּל אַרְצוֹת עִפָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִפָּה לְבָבֶל. נְטָלוּהוּ בַּעֲרִיסָה וְרָצוּ, רָצוּ אַחֲרָיו וְלֹא הִגִּיעוּהוּ. יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְסַכָּנָה וּפָרְשׁוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ׳הֵיכָלָא׳, בְּיַדֵּינוּ הִיא, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁחֲרֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר נִטְמְעוּ בָּהּ. סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה, נִטְמְעָה. אָמַר אַבַּיֵי: אַף אֲנַן נַמֵּי תְּנִינָא: מִשְׁפַּחַת בֵּית הַצְּרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְרִיחֲקָהּ בֶּן־צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה וְקֵרְבָהּ בֶּן־צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. כְּגוֹן אֵלּוּ, אֵלְיָהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר, לְרַחֵק וּלְקָרֵב. כְּגוֹן אֵלּוּ דְּיָדְעִין, אֲבָל מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה, נִטְמְעָה. תָּאנָא: עוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה וְלֹא רָצוּ חֲכָמִים לְגַלּוֹתָהּ, אֲבָל חֲכָמִים מוֹסְרִים אוֹתוֹ לִבְנֵיהֶם וּלְתַלְמִידֵיהֶן פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, וְאָמְרֵי לָהּ: פְּעָמִים בְּשָׁבוּעַ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר: פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, דִּכְתִיב: (שמות ג׳:ט״ו) ״זֶה שְׁמִי לְעֹלָם״, ׳לַעֲלַם׳ כְּתִיב. רָבָא סָבַר לְמִדְרְשֵׁיהּ בְּפִירְקָא, אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא: ׳לַעֲלַם׳ כְּתִיב. רַבִּי אֲבִינָא רָמֵי, כְּתִיב: ״זֶה שְׁמִי״, וּכְתִיב: (שם) ״זֶה זִכְרִי״, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא, נִכְתָּב אֲנִי בְּיו״ד הֵ״א, וְנִקְרָא בְּאָלֶ״ף דָּלֶ״ת. תָּנוּ רַבָּנָן: בְּרֵאשׁוֹנָה, שֵׁם בֶּן שִׁתִּים עֶשְׂרֵה [אוֹתִיּוֹת] הָיוּ מוֹסְרִים אוֹתוֹ לְכָל אָדָם, מִשֶּׁרַבּוּ הַפְּרִיצִים, הָיוּ מוֹסְרִים אוֹתוֹ לַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה, וְהַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה מַבְלִיעִין אוֹתוֹ בִּנְעִימוֹת אַחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: פַּעַם אַחַת עָלִיתִי אַחַר אִמִּי לַדּוּכָן, וְהִטִּיתִי אָזְנִי אֵצֶל כֹּהֵן גָּדוֹל, וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהִבְלִיעַ שֵׁם בִּנְעִימַת אָחִיו הַכֹּהֲנִים. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שֵׁם בֶּן אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת, אֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁצָּנוּעַ וְעָנָו וְעוֹמֵד בַּחֲצִי יָמָיו וְאֵינוֹ כּוֹעֵס וְאֵינוֹ מִשְׁתַּכֵּר וְאֵינוֹ מַעֲמִיד עַל מִדּוֹתָיו, וְכָל הַיּוֹדְעוֹ וְהַזָּהִיר בּוֹ וְהַמְשַׁמְּרוֹ בְּטָהֳרָה, אָהוּב לְמַעְלָה וְנֶחְמָד לְמַטָּה, וְאֵימָתוֹ עַל הַבְּרִיּוֹת וְנוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמִים; הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא.

ט מז זְעִירִי חֲוָה קָא מִשְׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּהֲוָה אָמַר לֵיהּ: נָסִיב בְּרַתִּי. יוֹמָא חַד חֲווּ קָאזְלִי בְּאוֹרְחָא, מַטוּ לְעוּרְקָמָא דְּמַיָּא, אַרְכְּבֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן אַפַּתְפֵּיהּ וְקָא מַעֲבַר לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אוֹרַיְתִין כְּשֵׁרָה, בְּנַתִּין לָא כְּשֵׁרָן? מַאי דַּעְתִּיךְ? אֵילֵימָא מִדִּתְנַן: עֲשָׂרָה יוּחְסִין עָלוּ מִבָּבֶל: כֹּהֲנֵי, לְוֵיֵי, וְיִשְׂרְאֵלֵי. אַטוּ כֹּהֲנֵי, לְוֵיֵי וְיִשְׂרְאֵלֵי, כּוּלְּהוּ סְלִיקוּ? כִּי הֵיכִי דְּאִשְׁתַּיּוּר מֵהָנֵי, אִשְׁתַּיּוּר נַמֵּי מֵהָנֵי. אִשְׁתַּמִּיטְתֵּיהּ הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא עָלָה עֶזְרָא מִבָּבֶל עַד שֶׁעָשָׂאָהּ כְּסֹלֶת נְקִיָּה וְעָלָה. עוּלָּא אִיקְּלַע לְפוּמְבְּדִיתָא, לְבֵי רַב יְהוּדָה, חֲזָיֵהּ לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ, דְּגַדֵּל וְלָא נָסִיב. אָמַר: מַאי טַעְמָא לָא קָמְנָסֵיב לֵיהּ מַר אִיתְתָא לִבְרֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: מִי יָדְעָנָא מֵהֵיכָא אַנְסְבֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַטוּ אֲנַן, מִי יָדְעִינַן מֵהֵיכָן קָאתֵינַן? דִּלְמָא מֵהָנָךְ דִּכְתִיב: (איכה ה׳:י״א) ״נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ, בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה״. וְכִי תֵּימָא: גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הֲוָלְדָה כָּשֵׁר, וְדִלְמָא מֵהָנָךְ דִּכְתִיב: (עמוס ו׳:ד׳) ״הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן וּסְרָחִים עַל עַרְשׂוֹתָם״, וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם הַמַּשְׁתִּינִים מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶם עֲרֵמִים. וּמְגַדֵּף בָּהּ רַבִּי אַבָּהוּ: (אלא מעתה) אִי הָכִי, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) ״לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים״, מְשׁוּם דְּמַשְׁתִּינִים מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶם עֲרֵמִים, יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים? אֶלָּא, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים זֶה עִם זֶה, וּמְדַבְּקִים מִטּוֹתֵיהֶם זוֹ בְּזוֹ, וּמַחֲלִיפִין נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה, וּמַסְרִיחִים עַרְשׂוֹתָם בְּשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶם. אָמַר לֵיהּ: הֵיכִי נַעֲבִיד? אָמַר לֵיהּ: זִיל בָּתַר שִׁתִּיקוּתָא, כִּי הַאי דְּבַדְקֵי בְּנֵי מַעֲרָבָא, כִּי מִינְצוּ בֵּי תְּרֵי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, חָזוּ, הֵי מִינַיְהוּ דְּקָדֵים וְשָׁתִיק, אָמְרֵי: הָא, מִיָּחֵם טְפֵי. אָמַר רַב: שְׁתִיקוּתָא דְּכָבֵל הַיְנוּ יְחוּסָא. אֵינִי? וְהָא אִיקְּלַע רַב לְבֵי שַׁפִּי חַלָּא, וּבָדַק בְּהוּ, (היכי בדק?) [מַאי] לָאו, לְיוּחֲסִים, לָא, *)) אִי שַׁתְקֵי אִי לָא שַׁתְקֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אִם רָאִיתָ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁמִּתְגָּרִים זֶה בָּזֶה, [שֶׁמֶץ] פְּסוּל יֵשׁ בְּאֶחָד מֵהֶם, וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָם לְדָבֵק אֶחָד בַּחֲבֵרוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אִם רָאִיתָ שִׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ, שֶׁמֶץ פְּסוּל יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן, וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָהּ לְדָבֵק בַּחֲבֵרְתָּהּ.

י [אָמַר רַב פָּפָּא סָבָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: בָּבֶל, בְּרִיאָה. מִישׁוֹן, מִיתָה. מָדַי, חוֹלָה. עֵילָם, גּוֹסֶסֶת. וּמַה בֵּין חוֹלִין לְגוֹסְסִין? רֹב חוֹלִין לְחַיִּים, רֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה].

יא מח [אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: מַאי דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ח:י״א) ״וַיַּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר, נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי״. ׳חְלַח׳, זוֹ חִלָּזוֹן. ׳חָבוֹר׳, זוֹ הַדָּיָיב. ׳נְהַר גּוֹזָן׳, זוֹ גִּינְזַק. ׳עָרֵי מָדַי׳, זוֹ חַמְדָּן וְחַבְרוֹתֶיהָ, וְאָמְרֵי לָהּ: זוֹ נִיהוֹנַד וְחַבְרוֹתֶיהָ. מַאי ׳חַבְרוֹתֶיהָ׳? אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרַךְ מוֹשְׁכֵי חוּסְקֵי וְרוּמְקֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכֻלָּם לִפְסוּל. קָסַלְקָא דַּעְתָּא: ׳מוֹשְׁכֵי׳ הַיְנוּ ׳מוֹשְׁכְנִי׳, וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר שְׁמוּאֵל: ׳מוֹשְׁכְנִי׳, הֲרֵי הִיא כְּגוֹלָה לִיוּחֲסִין. אֶלָּא ׳מוֹשְׁכֵי׳ לְחוּד וּ׳מוֹשְׁכְנִי׳ לְחוּד]. (דניאל ד׳:ה׳) ״וּתְלַת עִלְעִין בְּפַמַּהּ בֵּין שִׁנּוֹהִי״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ חִלָּזוֹן וְהַדָּיָיב וּנְצִיבִין, שֶׁפְּעָמִים בּוֹלְעָתָן וּפְעָמִים פּוֹלַטְתָּן. (שם) ״וַאֲרוּ חֵיוָה אָחֳרָי תִּנְיָנָה דָּמְיָה לְדֻב״, תָּנֵי רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ פַּרְסִיִּים, שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים כְּדֻב, וּמְסָרְבָלִים כְּדֻב, וּמְגַדְּלִים שֵׂעָר כְּדֻב, וְאֵין לָהֶם מְנוּחָה כְּדֻב. רַבִּי

אַמִּי, כִּי הֲוָה חָזֵי פַּרְסָא דְּרָכִיב, אָמַר: הֵינוּ דַּבָּא נַיְדָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְלֵוִי: הַרְאֵנִי פַּרְסִיִּים, אָמַר לֵיהּ: דּוֹמִים לַחֲיָלוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. הַרְאֵנִי חַבָּרִים, אָמַר לֵיהּ: דּוֹמִים לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת.

יב מט כִּי הֲוָה נָיְחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי, אָמַר: הוּמַנְיָא אִיקָּא בְּבָבֶל, כּוּלָּהּ דְּעַמּוֹנָאֵי הִיא. (ססגריא) [מַסְגְּרֵיָא] אִיקָּא בְּבָבֶל, כּוּלָּהּ דְּמִמְזָרָאֵי הִיא. בִּירְקָא אִיקָּא בְּבָבֶל, שְׁנֵי אַחִים יֵשׁ (שם) שֶׁמַּחֲלִיפִים נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה. בִּירְתָּא דְּסַטְיָא אִיקָּא בְּבָבֶל, הַיּוֹם סָרוּ מֵאַחֲרֵי ה׳, דְּאַקְפֵי פֵּירָא דְּכַוְּרֵי וְאָזְלוּ וְצָדוּ בְּהוּ בְּשַׁבְּתָא. שַׁמְתִּינְהוּ רַבִּי אֲחִי בַּר יֹאשִׁיָּה, וְאִשְׁתַּמּוּד. אַקְרָא דְּאַגְמָא אִיקָּא בְּבָבֶל, אַדָּא בַּר אַהֲבָה יֵשׁ בָּהּ, הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּחִיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. הַיּוֹם נוֹלַד רַב יְהוּדָה בְּבָבֶל, דְּאָמַר מַר: כְּשֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא נוֹלַד רַבִּי, כְּשֶׁמֵּת רַבִּי נוֹלַד רַב יְהוּדָה, כְּשֶׁמֵּת רַב יְהוּדָה נוֹלַד רָבָא. כְּשֶׁמֵּת רָבָא נוֹלַד רַב אַשִׁי. לְלַמְּדָךְ, שֶׁאֵין צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁנִּבְרָא צַדִּיק כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א׳:ה׳) ״וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ״, עַד שֶׁלֹּא כָּבְתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ג׳:ג׳) ״וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב״ וְגוֹ׳.

יג נ ״צְוֵה ה׳ לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו״. (איכה א׳:י״ז) רַב יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּגוֹן הוּמַנְיָא לְפוּם נַהֲרָא. (יחזקאל י״א:י״ג) ״וַיְהִי כְּהִנָּבְאִי, וּפְלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָה מֵת, וָאֹפֵל עַל פָּנַי וָאֶזְעַק קוֹל גָּדוֹל, וָאֹמַר: אֲהָהּ ה׳ אֱלֹהִים״. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: לְטוֹבָה, וְחַד אָמַר: לְרָעָה. מַאן דְּאָמַר: ׳לְטוֹבָה׳, כִּי הָא דְּאִיסְתַּנְדְּרִי דְּמִישָׁן, חַתְנֵיהּ דִּנְבוּכַדְנֶאצַּר הֲוָה, שָׁלַח לֵיהּ: מִכּוּלֵי הַאי שִׁיבְיָא דְּאַיְתִית לָךְ, לָא שָׁדַרְתְּ לָן דְּקָמֵן? בָּעֵי לְשַׁדּוּרֵי לֵיהּ מִישָׁרְאֵל, אָמַר לוֹ פְּלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָה: אַנָן דְּחַשְׁבִינָן, נִיקּוּם מִקַּמָּךְ הָכָא, וְעַבְדִּין נִיזְלוּ לְהָתָם. וְאָמַר נָבִיא: מִי שֶׁעָשָׂה טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל יָמוּת בַּחֲצִי יָמָיו? מַאן דְּאָמַר: ׳לְרָעָה׳, דִּכְתִיב: (שם) ״וַתָּבֵא אֹתִי אֶל שַׁעַר בֵּית ה׳ הַקַּדְמוֹנִי, הַפּוֹנֶה קָדִימָה, וְהִנֵּה בְּפֶתַח (שער ההיכל בין האולם ולמזבח) [הַשַּׁעַר] עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, וָאֶרְאֶה בְתוֹכָם אֶת יַאֲזַנְיָה בֶן עַזּוּר, וְאֶת פְּלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָהוּ שָׂרֵי הָעָם״. וּכְתִיב: (שם ח) ״וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה׳ הַפְּנִימִית, וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה׳ בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, אַחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה׳, וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה״. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה״, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי מַעֲרָב? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה׳״? מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ מַפְרִיעִין עַצְמָם, וּמִתְרִיזִין עַצְמָם כְּלַפֵּי מַעְלָה. וְקָאָמַר נָבִיא: מִי שֶׁעָשָׂה הָרָעָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל, יָמוּת עַל מִטָּתוֹ? [תִּסְתַּיֵּם דִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: ׳לְרָעָה׳, דְּאָמַר רַב חִיָּא בַּר אַבִּין, אָמַר שְׁמוּאֵל: ׳מוֹשְׁכְנִי׳, הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לִיוּחָסִים, מֵישׁוֹן, לָא חָשׁוּ לָהּ לֹא מִשּׁוּם עַבְדוּת, וְלֹא מִשּׁוּם מַמְזֵרוּת, אֶלָּא כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ בָּהּ לֹא הִקְפִּידוּ עַל הַגְּרוּשׁוֹת. לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: שְׁמוּאֵל אָמַר: ׳לְטוֹבָה׳, וּשְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר: הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵרוּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות יג) ״וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף״, ׳עֶבֶד אִישׁ׳, וְלֹא ׳עֶבֶד אִשָּׁה׳?! אֶלָּא, עֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו, קָרוּי ׳עֶבֶד׳, עֶבֶד שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו, אֵין קָרוּי ׳עֶבֶד׳]. תָּנוּ רַבָּנָן: מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי טְהוֹרִים לֶעָתִיד לָבוֹא, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין טְהוֹרִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (יחזקאל ל״ו:כ״ה) ״וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם״. אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכֹּל גִּלּוּלֵיכֶם״, וְלֹא מִן הַמַּמְזֵרוּת. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״אֲטַהֵר אֶתְכֶם״, הֲרֵי אוֹמֵר: אַף מִן הַמַּמְזֵרוּת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר, הֵינוּ דִּכְתִיב: (זכריה ט׳:ו׳) ״וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד״. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי, מַאי, ״וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד״? כְּדִמְתַרְגֵּם רַב יוֹסֵף: ״יָתְבוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל לְרוּחָצָן בְּאַרְעָהוֹן, דַּהֲווּ דָּמוּ בָּהּ לְנוּכְרָאִין״. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: אִי לָאו דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, הֲוָה אַתֵּי אֵלִיָּהוּ וּמַפֵּיק מִינָּן צַוָּרֵי צַוָּרֵי [קוֹלָרִין].

יד נא מִשְׁנָה. אֵין בּוֹדְקִין לֹא מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַדּוּכָן וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן סְנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה. וְכָל שֶׁהֶחֱזִקוּ אֲבוֹתָיו מִשּׁוֹטְרֵי הָרַבִּים וְגַבָּאֵי צְדָקָה מַשְׁאִין לַכְּהֻנָּה, וְאֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק אַחֲרֵיהֶם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה חָתוּם עֵד בְּעַרְכֵי הַיְשָׁנָה שֶׁל צִפּוֹרִי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה מֻכְתָּב בְּאִסְטַרְטְיָא שֶׁל מֶלֶךְ.

טו נב פִּסְקָא. ״וְלֹא מִסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה״, מַאי טַעְמָא? דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: כְּשֵׁם שֶׁבֵּית־דִּין מְנַקִּים בְּצֶדֶק, כָּךְ מְנַקִּים מִכָּל מוּם. אָמַר מְרֵימַר: מַאי קְרָאָה: (ש״ה ד) ״כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי, וּמוּם אֵין בָּךְ״. אֵימָא ׳מוּם׳, מוּמָא מַמָּשׁ? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא: (במדבר י״א:ט״ז) ״וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ״, ׳עִמָּךְ׳, בְּדוֹמִים לָךְ! וְדִלְמָא, מִשּׁוּם שְׁכִינָה? אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר קְרָא: (שמות י״ח:כ״ב) ״וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ״, בְּדוֹמִים לָךְ״.

טז נג פִּסְקָא. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה מֻכְתָּב בְּאִסְטַרְטְיָא שֶׁל מֶלֶךְ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: בַּחֲיָלוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָאָה? דִּכְתִיב: (ד״ה א ז) ״וְהִתְיַחְשָׁם בַּצָּבָא בַּמִּלְחָמָה״. וְטַעְמָא מַאי? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כְּדֵי שֶׁתְּהֵא זְכוּתָם וּזְכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם. וְהָאֵיכָא: (שמואל ב כ״ג:ל״ז) ״צֶלֶק הָעַמּוֹנִי״? מַאי לָאו דְּאַתֵּי מֵעַמּוֹן, לָא, דְּיָתִיב בְּעַמּוֹן. וְהָאֵיכָא: (שם) ״אוּרִיָּה הַחִתִּי״? מַאי לָאו, דְּאַתֵּי מֵחֵת? לָא, דְּיָתִיב בְּחֵת. וְהָאֵיכָא ״אֹתִי הַגִּתִּי״, וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי דְּיָתִיב בְּגַת, וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן: אֹתִי הַגִּתִּי בָּא וּבִטְּלָהּ. (לעבודה זרה?) וְעוֹד, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אַרְבַּע

מֵאוֹת יְלָדִים הָיוּ לוֹ לְדָוִד, וְכֻלָּם בְּנֵי יָפַת תֹּאַר הָיוּ, וְכֻלָּם מִסְתַּפְּרִים קוֹמֵי וּמְגַדְּלִים בְּלוֹרִית הָיוּ וְכֻלָּם יוֹשְׁבִים בִּקְרוֹנְיוֹת שֶׁל זָהָב וְהָיוּ מְהַלְּכִים בְּרָאשֵׁי גְּיָסוֹת, וְהֵם הֵם בַּעֲלֵי אֶגְרוֹפִים שֶׁל בֵּית דָּוִד. דְּאַזְלִי לִבְעוּתֵי עָלְמָא.

יז נד מִשְׁנָה. לֹא יִתְיַחֵד אָדָם עִם שְׁתֵּי נָשִׁים, אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים. גְּמָרָא. [מַאי טַעְמָא? תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: הוֹאִיל וְנָשִׁים דַּעְתָּן קַלּוֹת עֲלֵיהֶן. מְנָא הַנֵּי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: רֶמֶז לְיִחוּד מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ג:ז׳) ״כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ״, וְכִי בֶּן אֵם מֻסָּת? בֶּן אָב אֵינוֹ מֻסָּת? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: בֵּן מִתְיַחֵד עִם אִמּוֹ, וְאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם כָּל עֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. פַּשְׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? אָמַר אַבַּיֵי: לָא מִיבָּעְיָא קָאָמַר, לָא מִיבָּעְיָא ׳בֶּן־אָב׳ דְּסָנֵי לֵיהּ, וְעַיֵּין לֵיהּ עִצּוֹת רָעוֹת, אֶלָּא אֲפִלּוּ ׳בֶּן־אֵם׳ דְּלָא סָנֵי לֵיהּ, אֵימָא צַיְתֵי לֵיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן]. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּאַבָּא שָׁאוּל, דְּתַנְיָא: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יוֹצֵא בְּחֵיק, וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים. אֲפִלּוּ תֵּימָא אַבָּא שָׁאוּל, בִּשְׁעַת אֲנִינוּת תָּבִיר יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו. וְרַבָּנָן סַבְרֵי כְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: (איכה ג׳:ל״ט) ״מַה יִתְאוֹנֵן אָדָם חָי, גֶּבֶר עַל חֲטָאָו״, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת אֲנִינוּתוֹ שֶׁל אָדָם, יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו. וְאַבָּא שָׁאוּל? כִּי כְּתִיב הַהוּא, בְּמִתְרָעֵם עַל מִדּוֹתָיו כְּתִיב, וְהָכִי קָאָמַר: מַה יִתְרָעֵם עַל מִדּוֹתָיו? וְכִי גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו? דַּיּוֹ חַיִּים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ. וְרַבָּנָן? (אין מתגבר אפילו באנינות) כִּי הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּהַהִיא אִתְּתָא, דַּהֲוָה עוּבְדָא וְאַפִּיקֻתֵּיהּ.

יח [פִּסְקָא]. אֲבָל אִשָּׁה אַחַת מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּכְשֵׁרִים, אֲבָל בִּפְרוּצִים, אֲפִלּוּ בַּעֲשָׂרָה נַמִּי לָא! הָוָה מַעֲשֶׂה, וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בְּמִטָּה. אָמַר רַב יוֹסֵף: תֵּדַע דְּמִסְתַּבְּרֵי בֵּי עֲשָׂרָה וְגַנְבֵי כְּשׁוּרָא וְלָא מִיכְסְפֵי מֵהֲדָדֵי.

יט רַב וְרַב יְהוּדָה הֲווּ קָאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא, (אתאי) [הֲוָה קָאָזְלָא] הַהִיא אִתְּתָא קַמַּיְהוּ. אָמַר לוֹ רַב לְרַב יְהוּדָה: דַּל כַּרְעֵיךְ מִקַּמֵּיהּ גֵּיהִנֹּם. אָמַר לוֹ: וְהָא מַר אָמַר: בִּכְשֵׁרִים, שַׁפִּיר דְּמִי. אָמַר לֵיהּ: מִי יֵימַר דִּבְכִשְׁרִים כְּגוֹן אֲנָא וְאַתְּ? אֶלָּא כְּגוֹן רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי וַחֲבֶרְיו. [רַב בֵּיבִי אִיקְלַע לְבֵי רַב יוֹסֵף, בָּתַר דְּכָרֵךְ רִיפְתָּא, אָמַר לְהוּ: שְׁקוּלֵי דַּרְגָּא מִתּוֹתֵי בֵּיבִי. וְהָא אָמַר רַבָּה: בַּעְלָהּ בָּעִיר, אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד. שַׁאנֵי רַב בֵּיבִי, וְגַיְסָא בֵּיהּ. אָמַר רַב כַּהֲנָא: אֲנָשִׁים מִבַּחוּץ וְנָשִׁים מִבִּפְנִים, אֵין חוֹשְׁשִׁים מִשּׁוּם יִחוּד. אֲנָשִׁים מִבִּפְנִים וְנָשִׁים מִבַּחוּץ, חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִחוּד. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא אִיפְּכָא. אָמַר רַב כַּהֲנָא: הַשְׁתָּא דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא הָכִי, וְתָנָא מַתְנִיתָא אִיפְּכָא, אֲנָא נַעֲבִיד לְחוּמְרָא. אַבַּיֵי דַּיֵּיר גּוּלְפֵי, רָבָא דַּיֵּיר קָנֵה. אָמַר אַבַּיִי: סַקְּבָא דְּשַׁתָּא, רִיגְלָא].

כ נה הַנָּךְ שְׁבוּיֶיתָא דַּאֲתָאן לְנְהַרְדְּעָא, אַסְקִינְהוּ לְבֵי רַב עַמְרָם חֲסִידָא, (אמר:) שְׁקוּלוּ דַּרְגָּא מִקַּמַּיְהוּ. בַּהֲדֵי דְּקָא חָלְפָה חֲדָא מִינַּיְהוּ, נָפַל נְהוֹרָא בְּאִיפּוּמָא. שַׁקְלֵיהּ רַב עַמְרָם לְדַרְגָּא, דְּלָא הֲווּ יָכְלִין בֵּי עֲשָׂרָה לְמִידַלֵּיהּ, דַּלֵּיהּ לְחוּדֵיהּ. סָלִיק וְאָזִיל. כִּי מָטָא לְפַלְגָא דְּדַרְגָּא, אִפְּשַׁח, רָמָא קָלָא: (אמר) ״נוּרָא בֵּי עַמְרָם״. אַתּוּ רַבָּנָן, אָמְרוּ לֵיהּ: כְּסִיפְתִּינָן. אָמַר לְהוּ: מוּטָב תִּכְסְפוּ בֵּי עַמְרָם בְּעָלְמָא הַדֵּין וְלָא תִּכְסְפוּ מִינֵּיהּ לְעָלְמָא דְּאַתְיָא. אַשְׁבְּעֵיהּ (ליצריה) דְּיִנְפֵּק מִינֵּיהּ, נָפַק מִינֵּיהּ כִּי עַמּוּדָא דְּנוּרָא. אָמַר לֵיהּ: חֲזִית, דַּאֲתָּ ׳נוּרָא׳, וַאֲנָא ׳בִּשְׁרָא׳, וַאֲנָא עָדִיפְנָא מִינָּךְ!

כא נו רַבִּי מֵאִיר הֲוָה מִתְלוֹצֵץ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, יוֹמָא חֲדָא אִידְמֵי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִתְּתָא בְּהַהּ גִּיסָא דְּנַהֲרָא, לָא הֲוָה מַבְרָא. נָקֵט מִצְרָא וְקָא עָבַר. (ואזיל) כִּי מָטָא פַּלְגָא דְּמִצְרָא, שַׁבְקֵיהּ. אָמַר: אִי לָאו דְּקָא מַכְרִיזְנָא (עלך) בְּרַקִּיעָא: הִזָּהֲרוּ בְּרַבִּי מֵאִיר וְתוֹרָתוֹ, שַׁוִּיתִינְהוּ לְדָמָךְ כְּתַרְתֵּי מָעֵי. רַבִּי עֲקִיבָא הֲוָה מִתְלוֹצֵץ בְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה. יוֹמָא חֲדָא אִידְמֵי לֵיהּ שָׂטָן כְּאִתְּתָא בְּרִישׁ דִּיקְלָא. נַקְטֵיהּ לְדִיקְלָא וְקָא סָלִיק וְאָזִיל. כִּי מָטָא לְפַלְגֵיהּ דְּדִיקְלָא, שַׁבְקֵיהּ. אָמַר: אִי לָאו דְּמַכְרִיזְנָא (עלך) בְּרַקִּיעָא: הִזָּהֲרוּ בְּרַבִּי עֲקִיבָא וְתוֹרָתוֹ, שַׁוִּיתִין לְדָמָךְ כְּתַרְתֵּי מָעֵי.

כב נז פְּלִימוֹ הֲוָה רָגִיל לְמֵימַר כָּל יוֹמָא: גִּירָא בְּעֵינֵיהּ דְּשִׁטְנָא, יוֹמָא חַד מַעֲלֵי יוֹמָא דְּכִפּוּרֵי הֲוָה, אִידְמֵי לֵיהּ כְּעַנְיָא. אָתָא קָרָא אַבָּבָא, אַפִּיקוּ לֵיהּ רִיפְתָּא. אָמַר לֵיהּ: יוֹמָא כִּי הָאִידָנָא, כּוּלֵי עָלְמָא מְגַוְּאֵי וַאֲנָא אַבְּרָאֵי? עַיְּילֵיהּ וּקְרִיבוּ לֵיהּ רִיפְתָּא. אָמַר לֵיהּ: יוֹמָא כִּי הָאִידָנָא, כּוּלֵי עָלְמָא אַתָּכָא וַאֲנָא לְחוּדָאֵי? אַתְיוּהּ אוֹתְבוּהּ אַתָּכָא. הֲוָה יָתִיב, מָלֵא נַפְשֵׁיהּ שִׂיחְנָא וְכִיבֵי עֲלֵיהּ, [וַהֲוָה] קָעָבִיד בֵּיהּ מִילֵּי דְּמָאִיס. אָמְרוּ לֵיהּ: תִּיב שַׁפִּיר! אָמַר לְהוּ: הָבוּ לִי כָּסָא! יְהָבוּ לֵיהּ כָּסָא, אִכְּמַר שָׁדֵי בֵּיהּ כִּיחַ. נָחֲרוּ בֵּיהּ, שְׁקָא וּמִית. שָׁמְעוּ דַּהֲווּ קָאָמְרוּ: ״פְּלִימוֹ קָטַל גַּבְרָא״, ״פְּלִימוֹ קָטַל גַּבְרָא״, עָרַק וְטָשׁ בְּבֵית הַכִּסֵּא. אָזַל בַּתְרֵיהּ, נָפַל קַמֵּיהּ. כַּד חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה מְצַטַּעַר, גַּלִּי לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא אָמַרְתָּ הָכִי? וְאֶלָּא הֵיכִי אֵימָא? אָמַר לֵיהּ: לֵימָא מַר: ״רַחֲמָנָא נִיגְעַר בֵּיהּ בַּשָּׂטָן״.

כג נח רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִׁי הֲוָה רָגִיל, כָּל עִידָּן דַּהֲוָה נָפִיל עַל אַפֵּיהּ, הֲוָה אָמַר: ״הָרַחֲמָן יַצִּילֵנִי מִיֵּצֶר־הָרָע״. יוֹמָא חַד שְׁמַעְתִּינְהוּ דְּבִיתְהוּ, אָמְרָה: מִכְּדֵי, הָא כַּמָּה שְׁנֵי דְּפָרִישׁ לֵיהּ מִינָּאי, מַאי טַעְמָא קָאָמַר הָכִי? יוֹמָא חֲדָא הֲוָה קָא גָּרִיס בְּגִינְתֵּיהּ, קִשְׁטָה נַפְשָׁהּ, חָלְפָה וְתַנְיָיה קַמֵּיהּ. אָמַר לָהּ: מַאן אַתְּ? אָמְרָה: אֲנָא (ליה) חֲרוּתָא, דְּהַדְרֵי מִיּוֹמָא, תָּבְעָה. אָמְרָה לֵיהּ: אַיְתִי נִיהֲלֵי לְהַךְ רוּמְנָא דְּרֵישׁ צוּצִיתָא, שָׁוֵר, אָזַל, אַתְּיֵיהּ נִיהֲלָהּ. כִּי אָתָא לְבֵיתֵיהּ, הֲוָה קָא שַׁגְרָא דְּבִיתְהוּ תַּנּוּרָא, סָלִיק וְקָא יָתִיב בְּגַוֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לָהּ: הָכִי וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה. אָמְרָה לֵיהּ: אֲנָא הֲוָאי. לָא אַשְׁגַּח בָּהּ, עַד דִּיהָבָה לֵיהּ דִּבִיתְהוּ תַּנּוּרָא, סָלִיק וְקָא יָתִיב בְּגַוֵּיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר לָהּ: הָכִי וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה. אָמְרָה לֵיהּ: אֲנָא הֲוָאי. לָא אַשְׁגַּח בָּהּ, עַד דִּיהָבָה לֵיהּ

סִימָנָא. אָמַר לָהּ: אֲנָא מִיהָא לְאִיסּוּרָא אִיכַּוְונִי. כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הָיָה מִצְטַעֵר, עַד שֶׁמֵּת בְּאוֹתָהּ מִיתָה. דְּתַנְיָא: (במדבר ל׳:י״ג) ״אִישָׁהּ הֵפֵר וַה׳ יִסְלַח לָהּ״, בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, וְשָׁמַע בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לְמֵתִים.

כד נט רַבִּי עֲקִיבָא, כִּי הֲוָה מָטֵי לְהַאי פְּסוּקָא, הֲוָה בָּכֵי, אָמַר: וּמַה מִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל בְּשַׂר חֲזִיר, וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר טָלֶה, אָמְרָה תּוֹרָה: צְרִיכָה כַּפָּרָה וּסְלִיחָה, מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל בְּשַׂר חֲזִיר, וְעָלָה בְּיָדוֹ בְּשַׂר חֲזִיר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (ויקרא ה׳:י״ז) (״והוא לא) [״וְלֹא] יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ״, כְּשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְפָסוּק זֶה, הָיָה בוֹכֶה: וּמַה מִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֻׁמָּן, וְעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶב, אָמְרָה תּוֹרָה: ״וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ״, מִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל חֵלֶב וְעָלָה בְּיָדוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: ״וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ״, עַל דָּבָר זֶה יְדוּוּ כָּל הַדְּווּיִים.

כה רַב אַחָא בַּר אַבָּא אִיקְּלַע לְבֵי רַב חִסְדָּא חַתְנֵיהּ, שַׁקְלֵיהּ לְבַת בְּרָתֵיהּ, [אוֹתְבוּהָ בְּכַנְפֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מַר דִּמְקַדְּשָׁא? אָמַר לֵיהּ: עֲבַרְתְּ לָךְ אַדְּרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: אָסוּר לָאָדָם שֶׁיְּקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר, בְּפִלּוֹנִי אֲנִי רוֹצָה]. מַר נַמִּי עֲבַר לֵיהּ אַדִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מְשִׁתַּמְּשִׁין בְּאִשָּׁה. אָמַר לֵיהּ: אֲנָא כְּאִידָּךְ דִּשְׁמוּאֵל סְבִירָא לִי, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם.

כו ס מִשְׁנָה. [כָּל שֶׁעָסְקָיו עִם הַנָּשִׁים, לֹא יִתְיַחֵד עִם הַנָּשִׁים, וְלֹא יִלְמֹד אָדָם אֶת בְּנוֹ אֻמָּנוּת הַנָּשִׁים]. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אֻמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה, וְיִתְפַּלֵּל לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין אֻמָּנוּת שֶׁאֵין בָּהּ עֲנִיּוּת וַעֲשִׁירוּת, שֶׁלֹּא עֲנִיּוּת מִן הָאֻמָּנוּת, וְלֹא עֲשִׁירוּת מִן הָאֻמָּנוּת, אֶלָּא הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ. (של אדם.) רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: (אם) רָאִיתָ [מִימֶיךָ] חַיָּה וְעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֻמָּנוּת? וּמִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וַהֲלֹא לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי, (ומה אלו שנבראו לשמשני, הם מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני) אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר? ! אֶלָּא שֶׁהֻרְעוֹתִי אֶת מַעֲשַׂי וְקִפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי. אַבָּא גּוּרְיָן אִישׁ צָרְתָּן אוֹמֵר מִשּׁוּם אַבָּא גּוּרְיָא: לֹא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ, חַמָּר, גַּמָּל, קַדָּר, סַפָּן, (ספר), רוֹעֶה וְחַנָּנִי, שֶׁאֻמָּנוּתָן אֻמָּנוּת לִיסְטִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: הַחַמָּרִים, רַבָּן רְשָׁעִים, וְהַגַּמָּלִים, רַבָּן כְּשֵׁרִים, הַסַּפָּנִים, רַבָּן חֲסִידִים. טוֹב שֶׁבְּרוֹפְאִים לַגֵּיהִנֹּם. וְהַכָּשֵׁר שֶׁבַּטַּבָּחִים, שֻׁתָּפוֹ שֶׁל עֲמָלֵק. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁאָדָם אוֹכֵל מִשְׂכָּרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא. וּשְׁאָר כָּל אֻמָּנוּת אֵינָן כֵּן, כְּשֶׁאָדָם בָּא לִידֵי חֹלִי, אוֹ לִידֵי זִקְנָה, אוֹ לִידֵי יִסּוּרִין, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסֹק בִּמְלַאכְתּוֹ, הֲרֵי הוּא מֵת בָּרָעָב. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא מְשַׁמַּרְתּוֹ מִכָּל רַע בְּנְעוּרוֹתָיו, וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּזִקְנוּתוֹ. בְּנַעֲרוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר: (ישעיה מ) ״וְקוֵי ה׳ יַחֲלִיפוּ כֹחַ״, בְּזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר: (תהלים צב) ״עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה״. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ: (בראשית כד) ״וַאדֹנִי בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל״. מְצִינוּ שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כו) ״עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי, וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי״.

כז גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל שֶׁעָסְקָיו עִם הַנָּשִׁים, סוּרוּ רָע, כְּגוֹן הַצּוֹרְפִים וְהַנַּקּוֹרוֹת וְהָרוֹכְלִין וְהַגַּרְדִּיִּים וְהַסַּפָּרִים וְהַכּוֹבְסִים וְהַגָּרָע וְהַבַּלָּן וְהַבּוּרְסְקִי. אֵין מַעֲמִידִין מֵהֶם, לֹא מֶלֶךְ וְלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל. מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּפִסּוּלֵי, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּזִיל אוּמָּנוּתַיְיהוּ. תָּנוּ רַבָּנָן: עֲשָׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּגָרָע; מְהַלֵּךְ עַל צִדּוֹ, וְרוֹחֵץ גַּפָּה, וְנִתְלָה יוֹשֵׁב, (ואינו יושב,) וְעֵינוֹ צָרָה, וְעֵינוֹ רָעָה, אוֹכֵל הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קְמָעָא, וְחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים.

כח סא תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: אֵין לְךָ אֻמָּנוּת שֶׁעוֹבֶרֶת מִן הָעוֹלָם, אַשְׁרֵי מִי שֶׁרוֹאֶה אֶת הוֹרָיו בְּאֻמָּנוּת מְעֻלָּה, אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁרוֹאֶה אֶת (חבירו) [הוֹרָיו] בְּאֻמָּנוּת פְּגוּמָה. אי־ אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא בַּשָּׂם וּבְלֹא בּוּרְסְקִי. אַשְׁרֵי מִי שֶׁאֻמָּנוּתוֹ בַּשָּׂם, וְאוֹי לוֹ מִי שֶׁאֻמָּנוּתוֹ בּוּרְסְקִי. וְאִי־אֶפְשָׁר לָעוֹלָם בְּלֹא זְכָרִים וּבְלֹא נְקֵבוֹת, אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים, וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁבָּנָיו נְקֵבוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ אֻמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה, וְיִבַקֵּשׁ רַחֲמִים לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין עֲנִיּוּת מִן הָאֻמָּנוּת וְאֵין עֲשִׁירוּת מִן הָאֻמָּנוּת, אֶלָּא לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (חגי ב׳:ח׳) ״לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב, נְאֻם ה׳ צְבָאוֹת״.

כט סב [פִּסְקָא]. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: רָאִיתָ מִימֶיךָ וְכוּ׳. תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִימַי לֹא רָאִיתִי צְבִי קַיִץ, וַאֲרִי סַבָּל, וְשׁוּעָל חַנָּנִי, וְהֵם מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וְהֵם לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי. מָה אִלּוּ שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי, מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְּצַעַר, וַאֲנִי שֶׁנִּבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי, אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְּצַעַר? ! אֶלָּא, שֶׁהֻרְעוֹתִי אֶת מַעֲשַׂי וְקִפַּחְתִּי אֶת פַּרְנָסָתִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ה׳:כ״ה) ״עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה״ וְגוֹ׳.

ל סג [פִּסְקָא]. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אֻמָּנוּת וְכוּ׳. תַּנְיָא, רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: מַנִּיחַ אֲנִי כָּל אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁכָּל אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עוֹמְדוֹת לוֹ אֶלָּא בִּימֵי יַלְדוּתוֹ, אֲבָל בִּימֵי זִקְנוּתוֹ, הֲרֵי הוּא מֻטָּל בָּרָעָב. אֲבָל תּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן! עוֹמֶדֶת לוֹ לָאָדָם בְּעֵת יַלְדוּתוֹ, וְנוֹתֶנֶת אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנוּתוֹ. בְּעֵת יַלְדוּתוֹ, מַהוּ אוֹמֵר: (ישעיהו מ׳:ל״א) ״וְקוֵי ה׳ יַחֲלִיפוּ כֹחַ, יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים״. בְּזִקְנוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר: (תהילים צ״ב:ט״ו) ״עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ״.

לא סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין